

Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju

Zagreb, prosinac 2023.

Studije

Ekonomski institut, Zagreb

Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju

Autor i urednik:

dr. sc. Goran Buturac

Naručitelj:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Zagreb, prosinac 2023.

Predgovor

Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju je znanstveno opravdano, konzistentno i međunarodno usporedivo istraživanje o zastupljenosti i kvaliteti stručne prakse u studijskim programima koji se izvode na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj. U cilju razvoja i unapređenja stručne prakse istraživanjem su identificirane strukturne, kadrovske i financijske prepreke u organizaciji i izvedbi stručne prakse. Također, utvrđeni su primjeri dobre prakse, kao i primjeri pozitivnih mjera i politika koje je potrebno nadograđivati i razvijati u budućem razdoblju. Na koncu, na osnovi rezultata provedenog istraživanja, definirane su preporuke za unapređenje stručne prakse.

Naručitelj ovog projekta je *Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske*. Nositelj projekta je *Ekonomski institut, Zagreb*.

Svrha ovog projekta je izrada analitičke podloge za donošenje i provedbu javnih politika i mjera za unapređenje zastupljenosti i kvalitete stručne prakse u Republici Hrvatskoj. Komparativnom analizom sa *Studijom iz 2017. godine* dobiveni su rezultati o smjeru i dinamici kretanja provedbe stručne prakse.

Osim za naručitelja, *Studija* sadrži korisne informacije za sve dionike izravno uključene u proces organizacije i izvedbe stručne prakse - visoka učilišta, studente, poslodavce, kao i za znanstvenu zajednicu i širu stručnu javnost.

Autor *Studije o stručnoj praksi u visokom obrazovanju* je dr. sc. Goran Buturac (Ekonomski institut, Zagreb).

Osnova za razvoj, nadogradnju i primjenu instrumentarija za prikupljanje podataka bio je anketni upitnik ustupljen od stručnjaka iz *Ministarstva znanosti i obrazovanja* na čemu im se autor zahvaljuje. Autor se također zahvaljuje svim visokim učilištima koja su sudjelujući u ispunjavanju anketnog upitnika prepoznala važnost ovoga istraživanja, te svojim odgovorima pridonijela kvaliteti *Studije*.

Rad je umnožen u ograničenom broju primjeraka za potrebe *Ministarstva znanosti i obrazovanja* kao naručitelja.

Zagreb, prosinac 2023.

Autor

Sadržaj

1.	Uvod	4
1.1.	Cilj istraživanja	4
1.2.	Važnost istraživanja	4
1.3.	Istraživačka pitanja	5
1.4.	Metodologija	5
1.5.	Opis strukture istraživanja	6
2.	Zastupljenost stručne prakse	7
2.1.	Zastupljenost	8
2.2.	Zasebni/obvezni kolegiji/ ECTS	15
3.	Kvaliteta stručne prakse	22
3.1.	Ishodi učenja	22
3.2.	Poslodavci i mentorstvo	27
3.3.	Oblici vrednovanja stručne prakse	32
3.4.	Sudjelovanje mentora u vrednovanju	35
4.	Suradnja visokih učilišta i poslodavaca	40
4.1.	Prema vrstama i razinama studijskih programa	40
4.2.	Prema vrstama visokih učilišta	42
4.3.	Prema osnivaču	43
4.4.	Prema područjima i poljima	44
5.	Suradnja studenata i poslodavaca	46
5.1.	Status studenta	46
5.2.	Novčana naknada	49
6.	Zaključci	51
6.1.	Osnovni nalazi provedene analize	51
6.2.	Identifikacija postojećih strukturnih, financijskih, kadrovskih i ostalih prepreka	52
6.3.	Identifikacija primjera pozitivnih mjera i politika	53
6.4.	Primjeri dobre prakse na visokim učilištima	54
6.5.	Preporuke za povećanje zastupljenosti i unapređenje kvalitete stručne prakse	55
	Literatura	58

1. Uvod

Stručna praksa u visokom obrazovanju od iznimne je važnosti za sve dionike u procesu obrazovanja. Studentima otvara vrata svijeta rada. Kroz stručnu praksu studenti obogaćuju svoja praktična znanja i vještine, te stječu svoja prva radna iskustva. Stručna praksa je od posebne važnosti i za poslodavce, budući da upravo ona može biti izvor budućeg zapošljavanja i jedan od temelja izgradnje ljudskih potencijala i resursa. Sa stajališta visokih učilišta, dostupnost i kvaliteta stručne prakse na pojedinim studijskim programima čini te programe poželjnim i atraktivnim za upis i studiranje. Općenito promatrajući, društvene koristi od stručne prakse u visokom obrazovanju su neprocjenjive. Ona pridonosi izgradnji društva znanja, zapošljavanju, i ostanku mladih i obrazovanih ljudi u zemlji. Zbog svega navedenoga, neophodno je osigurati analitičku podlogu za donošenje mjera za unapređenje zastupljenosti i kvalitete stručne prakse u Republici Hrvatskoj. Upravo je to primarna zadaća i svrha izrade ove *Studije*. *Studija* sadrži korisne informacije za naručitelja, te za sve ostale dionike stručne prakse (visoka učilišta, studente, poslodavce). Također, rezultati istraživanja mogu biti predmet zanimanja za znanstvenu zajednicu te za širu stručnu javnost.

1.1. Cilj istraživanja

Cilj je provedbe istraživanja o stručnoj praksi u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj dobiti nove spoznaje o: vrstama stručne prakse u Republici Hrvatskoj, zastupljenosti stručne prakse, kvaliteti stručne prakse, suradnji visokih učilišta i poslodavaca te suradnji studenata i poslodavaca. Pored navedenoga, na osnovi rezultata provedene analize, cilj je donijeti zaključke o postojećim strukturnim, financijskim, kadrovskim i ostalim preprekama za povećanje i unapređenje stručne prakse te identificirati primjere pozitivnih mjera i politika kao i primjere dobrih praksi na visokim učilištima. Na osnovi zaključaka, izrađene su preporuke za povećanje zastupljenosti i unapređenje stručne prakse u Republici Hrvatskoj.

1.2. Važnost istraživanja

Važnost istraživanja o stručnoj praksi u visokom obrazovanju se ogleda prije svega u dobivanju znanstveno opravdanih, međunarodno usporedivih i konzistentnih rezultata istraživanja koji služe kao podloga za donošenje odgovarajućih mjera javnih politika, a u cilju unapređenja zastupljenosti i kvalitete stručne prakse, i obrazovnog sustava u cjelini. Stručna praksa pridonosi kvaliteti obrazovnog procesa te priprema studente za uključivanje u svijet rada. Unapređenje obrazovnog procesa u Republici Hrvatskoj najvažniji je čimbenik izgradnje društva i ekonomije znanja. Ulaganje u znanje, inovacije, nove tehnologije, te radna etika, temelj su opstanka i razvoja malog otvorenog gospodarstva u globalnom okruženju (Buturac, 2019). Pri tome je proces obrazovanja nezaobilazan čimbenik izgradnje kvalitetnih ljudskih resursa. U tom kontekstu, unapređenje stručne prakse u visokom obrazovanju u Republici Hrvatskoj prioritet je i u sklopu *Nacionalnog plana razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine*. *Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju* predstavlja analitičku podlogu, između ostaloga, za provedbu mjere 5.3. *Modernizirati studijske programe i povećati njihovu relevantnost za tržište rada i društvo*. Konačni cilj je

provođenje aktivnosti kojima će se nastojati uskladiti visoko obrazovanje sa suvremenim potrebama tržišta rada te poticati unapređenje kvalitete visokog obrazovanja.¹

1.3. Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja na koja se traže odgovori u ovoj *Studiji*, a koja su svojevrsni lajtmotiv same provedbe ovoga istraživanja definirana su sukladno postavljenim ciljevima. Ona su grupirana po odgovarajućim istraživačkim cjelinama, i to: vrste stručne prakse u Republici Hrvatskoj; zastupljenost stručne prakse; kvaliteta stručne prakse; suradnja visokih učilišta i poslodavaca; te suradnja studenata i poslodavaca.

- Kod analize *vrste stručne prakse* ključna istraživačka pitanja su: koje vrste stručne prakse postoje kao dijelovi studija na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj i koja su njihova osnovna obilježja?
- U analizi *zastupljenosti stručne prakse* traže se odgovori na sljedeća pitanja: kakva je zastupljenost stručne prakse? U kojoj se mjeri stručna praksa izvodi kao zaseban kolegij, a u kojoj je mjeri zastupljena u sklopu kolegija koji kombiniraju nastavu i praktičan rad? Ako se stručna praksa izvodi kao zaseban kolegij, u kojoj je mjeri on obavezan? Kako se procjenjuje važnost koja je pridana stručnoj praksi u sklopu studija na osnovi broja ECTS bodova koji se stječu te ukupnog trajanja stručne prakse?
- U istraživanju *kvalitete stručne prakse* najvažnija istraživačka pitanja su: u kojoj mjeri je stručna praksa opisana ishodom učenja? U kojoj mjeri poslodavci osiguravaju mentorstvo za provođenje stručne prakse? Koji su oblici vrednovanja stručne prakse kod poslodavca? U kojoj mjeri sudjeluju mentori na visokim učilištima u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom?
- U analizi *suradnje visokih učilišta i poslodavaca* propituje se: u kojoj mjeri visoka učilišta osiguravaju priliku za obavljanje prakse uz sustavnu suradnju te na osnovi ugovornih obaveza s poslodavcima?
- Kod analize *suradnje studenata i poslodavaca* istražuje se: na koji je način reguliran status studenta kod poslodavca, te isplaćuje li poslodavac studentu novčanu naknadu za vrijeme prakse?

1.4. Metodologija

U početnim fazama provedbe istraživanja metodološka osnova se zasnivala na razvoju instrumentarija za prikupljanje podataka. U tu je svrhu razvijen anketni upitnik. On predstavlja svojevrsnu nadogradnju upitnika koji je kreiran još tijekom 2015. i 2016. godine i služio je kao osnova za izradu *Studije o stručnoj praksi u visokom obrazovanju* u 2017. godini. Novine u upitniku u 2023. godini ogledaju se prije svega u identificiranju prepreka u organizaciji i provedbi stručne prakse kao i u prepoznavanju i isticanju primjera dobre prakse. U ispunjavanju anketnog upitnika za aktivne studentske programe² sudjelovala su visoka

¹ Prilagodba sustava visokog obrazovanja sa suvremenim potrebama tržišta rada pobuđuje sve veće zanimanje istraživača u vidu realizacije novih znanstvenih doprinosa (Donald, Ashleigh i Baruch, 2018; Mizintseva, Sardarian i Petrochenko, 2018; Teng, Ma, Pahlevansharif i Turner 2019; Turner, Amiruddin i Singh, 2019; Kapareliotis, Voutsina, i Patsiotis, 2019; Herbert, Rothwell, Glover i Lambert, 2020; Janyam, 2023; Pažur Aničić, Gusić Munđar i Šimić 2023; Jackson, 2023).

² Prema zadnjim dostupnim podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja iz Upisnika studijskih programa, u Republici Hrvatskoj je u akademskoj godini 2023/2024. bilo registrirano 1818 aktivnih studijskih programa. Kumulativno, na sveučilišnim prijediplomskim studijima, sveučilišnim diplomskim studijima, sveučilišnim integriranim prijediplomskim i diplomskim studijima, stručnim prijediplomskim studijima i stručnim diplomskim studijima bilo je registrirano 1353 aktivnih studijskih programa.

učilišta. Referentno razdoblje prikupljanja podataka bio je mjesec studeni 2023. godine. Veličina promatranog uzorka je 533 aktivnih studijskih programa.

Istraživanjem se nastojalo obuhvatiti sve oblike stručne prakse razvijene u Hrvatskoj. Oni su utvrđeni u studiji o stručnoj praksi u visokom obrazovanju iz 2017. godine (Botrić, 2017). Shodno definiranim oblicima stručne prakse³, predmet istraživanja u ovoj *Studiji* su:

- *Stručna praksa kod poslodavca*;
- *Stručna praksa na visokim učilištima*. Uključuje praktični rad u okviru pokušališta, vježbališta i sl.;
- *Drugi oblici stručne prakse*. Organiziraju se izvan visokog učilišta. Između ostaloga, uključuju: hospitaciju, volontiranje, vježbe, terensku nastavu⁴, sudjelovanje u projektima, istraživanje, rad na simulatoru, rad u medijima, dizajnerskom studiju, tiskari, računalnom prevoditeljskom programu, rad na vatrogasnom poligonu i školskom brodu, kliničku obuku, posjet relevantnim institucijama i događajima.

Nakon provedbe anketnog istraživanja, primjenom sofisticiranih statističkih metoda pribjeglo se klasifikaciji, obradi, prikazu i analizi rezultata.

Posebno zanimljivim i važnim čini se komparativnom analizom usporediti dobivene rezultate u odnosu na *Studiju o stručnoj praksi u visokom obrazovanju iz 2017. godine* (Botrić, 2017). *Studija iz 2017. godine* se zasniva na podacima i informacijama prikupljenim u razdoblju od veljače 2015. do listopada 2016. godine. Stoga je u ovoj *Studiji*, za referentno razdoblje usporedbe sa *Studijom iz 2017. godine* uzeta 2016. godina.

Istraživanje zastupljenosti i kvalitete stručne prakse i drugih oblika učenja kroz rad u studijskim programima provedeno je prema vrstama i razinama studijskih programa; prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta na kojima se program izvodi; prema osnivaču (javni ili privatni); te prema znanstvenim područjima i poljima kojima studijski programi pripadaju.

1.5. Opis strukture istraživanja

Nakon uvodnog dijela, u drugom poglavlju *Studije* slijedi analiza zastupljenosti stručne prakse. Treći dio istraživanja posvećen je analizi kvalitete stručne prakse. Suradnja visokih učilišta i poslodavaca predmet je istraživanja u četvrtom poglavlju *Studije*, dok se u petom poglavlju propituje suradnja studenata i poslodavaca. Uz iznošenje ključnih nalaza provedenog istraživanja, na kraju *Studije* u zaključku, identificiraju se postojeće prepreke za unapređenje stručne prakse kao i pozitivni primjeri stručne prakse, te se na koncu definiraju preporuke za donošenje mjera kojima će se pridonijeti povećanju zastupljenosti i unapređenju kvalitete stručne prakse.

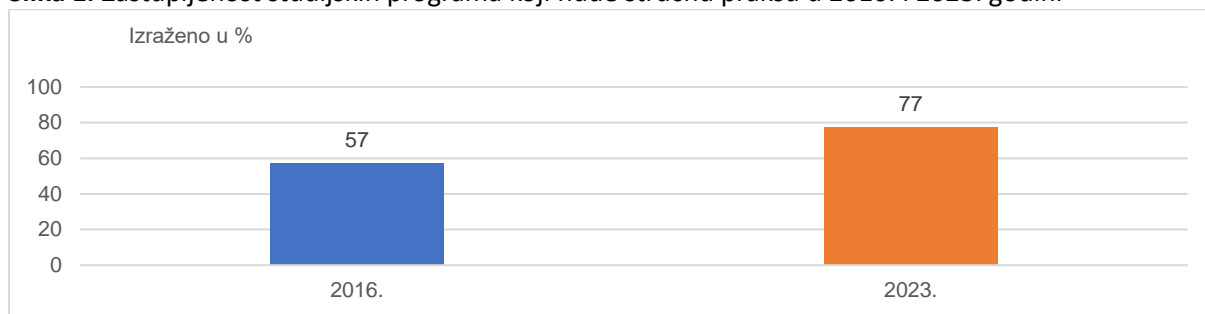
³ Važno je napomenuti kako jedan oblik stručne prakse na studijskom programu ne isključuje neki drugi oblik. Drugim riječima, na jednom studijskom programu se može provoditi više različitih oblika stručne prakse (kod poslodavca, na visokom učilištu, drugi oblici stručne prakse – hospitacija, volontiranje, terenska nastava, sudjelovanje u projektima, istraživanje, klinička obuka i sl.).

⁴ Detaljnije o teorijskim i iskustvenim okvirima za razvoj modela studentske terenske prakse se može naći u radu Urbanc, Buljevac i Vejmekla (2016).

2. Zastupljenost stručne prakse

Analiza zastupljenosti stručne prakse jedan je od najvažnijih uvodnih pokazatelja stanja, smjera i dinamike razvoja stručne prakse. Na slici 1 prikazani su analizirani studijski programi koji nude stručnu praksu, tj. njihov udio u ukupnom broju analiziranih studijskih programa. Također, prikazana je usporedba s rezultatima istraživanja iz 2016. godine.

Slika 1. Zastupljenost studijskih programa koji nude stručnu praksu u 2016. i 2023. godini

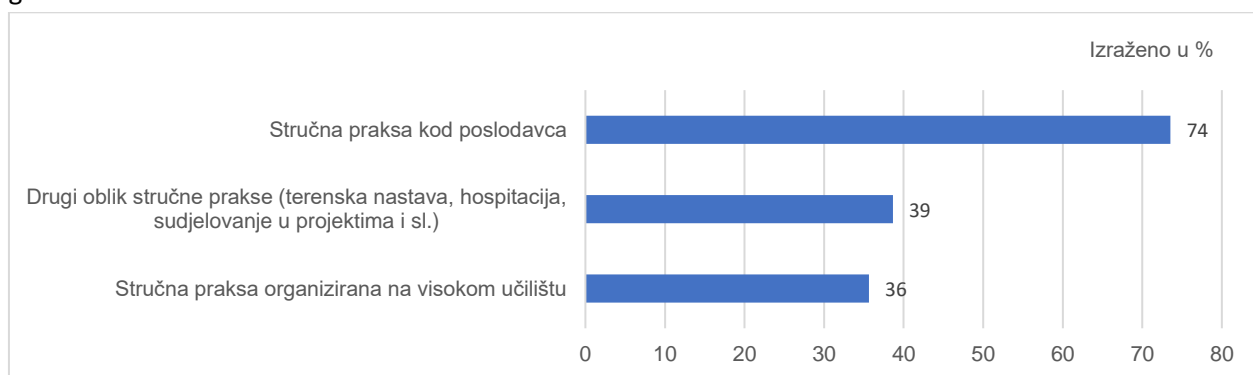

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Od ukupno analiziranih studijskih programa u 2023. godini, njih 77 posto nude stručnu praksu. Prva tentativna usporedba s 2016. godinom ukazuje da je u 2023. godini došlo do značajnijeg povećanja zastupljenosti stručne prakse. Stručna praksa je 2016. godine bila zastupljena kod 57 posto analiziranih studijskih programa.

Uz ukupni pokazatelj zastupljenosti stručne prakse posebno zanimljivim i važnim čini se analizirati zastupljenost stručne prakse prema vrstama stručne prakse⁵.

Slika 2. Zastupljenost studijskih programa koji nude stručnu praksu prema vrstama stručne prakse u 2023. godini

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Rezultati istraživanja prikazani na slici 2 potvrđuju da je kod analiziranih studijskih programa očekivano najzastupljeniji oblik stručne prakse kod poslodavaca. Od analiziranih studijskih programa njih 74 posto

⁵ Vrste stručne prakse definirane su u uvodnom dijelu *Studije* u odjeljku 1.4. *Metodologija*.

nude stručnu praksu kod poslodavca, druge oblike stručne prakse poput terenske nastave, hospitacije, sudjelovanja u projektima i sl. ima 39 posto studijskih programa, dok je stručna praksa na visokom učilištu prisutna kod 36 posto studijskih programa.

Podrobniji uvid u stanje i dinamiku kretanja zastupljenosti stručne prakse osigurat će strukturalna i komparativna analiza. Sukladno definiranoj metodologiji istraživanja u nastavku slijedi analiza zastupljenosti stručne prakse i drugih oblika učenja kroz rad prema vrstama i razinama studijskih programa; prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta na kojima se program izvodi; prema osnivaču (javni ili privatni); te prema znanstvenim područjima i poljima kojima studijski programi pripadaju. Pri tome se analiziraju sljedeća istraživačka pitanja:

- Koliki je udio studijskih programa koji nude stručnu praksu prema vrstama i razinama studijskog programa? Koliki postotak studenata ti studijski programi obuhvaćaju?
- U kojoj se mjeri stručna praksa izvodi kao zaseban kolegij, a u kojoj je mjeri zastupljena u sklopu kolegija koji kombiniraju nastavu i praktičan rad?
- Ako se stručna praksa izvodi kao zaseban kolegij, u kojoj je mjeri on obavezan?
- Dodjeljuju li se ECTS bodovi? I ako da, koliko ECTS bodova se dodjeljuje?

2.1. Zastupljenost

Analiza zastupljenosti stručne prakse započinje pregledom zastupljenosti prema vrstama i razinama studijskog programa. Studijski programi podijeljeni su dvije osnovne kategorije: sveučilišni studijski programi i stručni studijski programi.⁶

2.1.1. Zastupljenost stručne prakse prema vrstama i razinama studijskog programa

Istraživanjem zastupljenosti stručne prakse prema vrstama i razinama studijskog programa osigurava se odgovor na pitanje koliki je udio studijskih programa od ukupno analiziranih koji nude stručnu praksu?

Tablica 1. Zastupljenost stručne prakse u 2023. godini, prema razinama studijskog programa

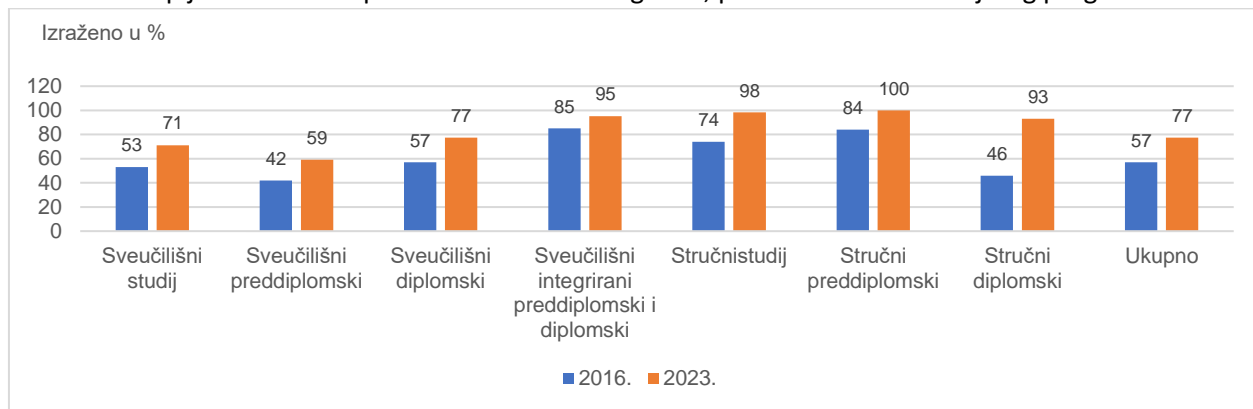
Razina studijskog programa	Broj studijskih programa	Studijski programi koji nude stručnu praksu (%)	Broj studenata	Obuhvat studenata stručnom praksom (%)
Sveučilišni	413	71	109.060	73
- preddiplomski	162	59	53.138	65
- diplomski	230	77	29.122	77
- integrirani preddiplomski i diplomski	21	95	26.800	85
Stručni	120	98	45.834	99
- preddiplomski	91	100	38.190	100
- diplomski	29	93	7.644	93
Ukupno	533	77	154.894	79

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

⁶ Sveučilišni studijski programi obuhvaćaju razine: preddiplomski studijski programi, diplomski studijski programi i integrirani preddiplomski i diplomski studijski programi. Istovremeno, stručni studijski programi obuhvaćaju preddiplomsku i diplomsku razinu studija. Prema zadnjim dostupnim podacima Agencije za znanost i visoko obrazovanje u akademskoj godini 2021/22. 70,4 posto studentske populacije je bilo upisano na sveučilišne studijske programe, a 29,6 posto na stručne studijske programe.

Prema rezultatima prikazanim u tablici 1 razvidno je kako je zastupljenost stručne prakse izraženija na stručnim studijima negoli na sveučilišnim studijima. U 2023. godini 98 posto analiziranih stručnih studijskih programa je sadržavalo stručnu praksu, a sveučilišnih 71 posto. Istovremeno, sličan se odnos dobiva analizom obuhvata studentske populacije.⁷ Pri tome je 99 posto studenata na stručnim studijima upisano na programe koji sadržavaju stručnu praksu, dok je na sveučilišnim studijima 73 posto analizirane studentske populacije uključeno u programe sa stručnom praksom. Valja istaknuti kako su, uvažavajući samo prirodu studija, ovakvi omjeri u korist stručnih studija očekivani. Dinamika kretanja, analizirana je usporedbom zastupljenosti prakse prema razinama studijskog programa u 2016. i 2023. godini (slika 3).

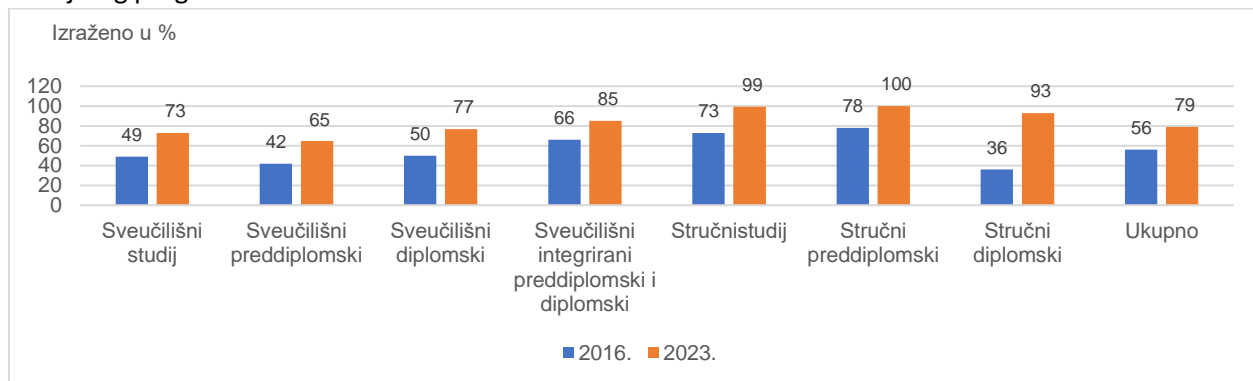
Slika 3. Zastupljenost stručne prakse u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Razvidan je rast zastupljenosti stručne prakse po svim vrstama i razinama studijskih programa. Rezultati idu u prilog hipotezi prepoznavanja važnosti stručne prakse za kvalitetu i relevantnost studijskih programa na visokim učilištima, ali i u prilog dinamičnim kretanjima na tržištu rada gdje poslodavci nastoje kroz stručnu praksu osigurati potencijalno zapošljavanje mladih, obrazovanih ljudi. Slični rezultati dobivaju se analizom studentske populacije obuhvaćene stručnom praksom (slika 4).

Slika 4. Postotak studenata obuhvaćenih stručnom praksom u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

⁷ U tablici 1 prikazan je ukupni broj studenata prema razinama studijskog programa u akademskoj godini 2021/2022. sukladno zadnjim dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku i Agencije za znanost i visoko obrazovanje.

Prikazani rezultati pokazuju kako je od 2016. do 2023. godine došlo do značajnog povećanja obuhvata studenata stručnom praksom. Pri tome je najveće relativno povećanje obuhvata zabilježeno na stručnim diplomskim studijima (sa 36 posto na 93 posto).

2.1.2. Zastupljenost stručne prakse prema sveučilištima, veleučilištima i visokim školama

Detaljniji uvid u zastupljenost stručne prakse dobiva se analizom prema sveučilištima, veleučilištima i visokim školama. Rezultati provedene analize prikazani su u tablici 2. Na tragu rezultata prema vrstama i razinama studijskih programa, i kod analize prema sveučilištima, veleučilištima i visokim školama potvrđuje se *relativno veća zastupljenost prakse na stručnim studijima, nego na sveučilišnim studijima.*

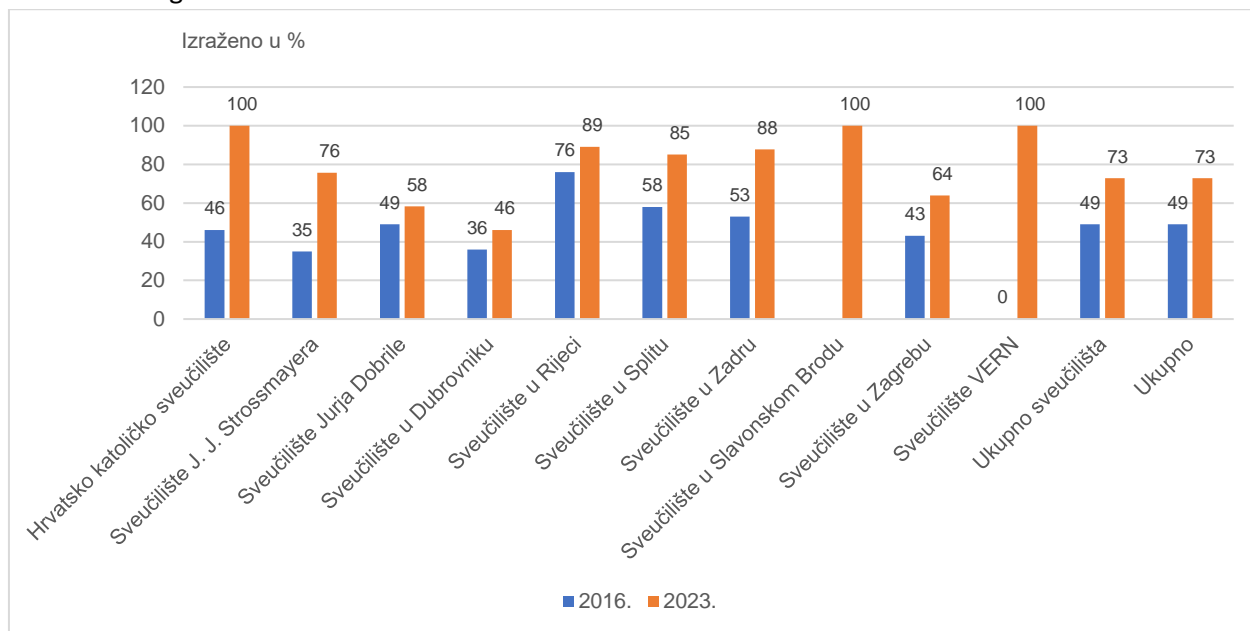
Tablica 2. Zastupljenost stručne prakse na visokim učilištima u 2023. godini

Sveučilišta	Sveučilišni programi		Stručni programi	
	Broj programa	Zastupljenost u %	Broj programa	Zastupljenost u %
Hrvatsko katoličko sveučilište	2	100	-	-
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera	117	75	7	100
Sveučilište Jurja Dobrile	16	81	-	-
Sveučilište Sjever	-	-	5	100
Sveučilište u Dubrovniku	7	29	4	100
Sveučilište u Rijeci	50	82	5	100
Sveučilište u Splitu	31	77	5	100
Sveučilište u Zadru	41	88	-	-
Sveučilište u Slavonskom Brodu	5	100	3	100
Sveučilište u Zagrebu	141	57	23	100
Sveučilište VERN	3	100	13	100
Ukupno sveučilišta	413	71	45	100
Ukupno visoke škole	-	-	11	91
Ukupno veleučilišta	-	-	64	98
Ukupno visoke škole i veleučilišta	-	-	75	97
Sveukupno	413	71	120	98

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Usporedba samih sveučilišta pokazuje kako Hrvatsko katoličko sveučilište, Sveučilište VERN i Sveučilište u Slavonskom Brodu imaju maksimalnu zastupljenost stručne prakse na *sveučilišnim studijima* (100 posto). Slijede ih Sveučilište u Zadru (88 posto), Sveučilište u Rijeci (82 posto) i Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (81 posto). Analizirajući zastupljenost stručne prakse na *stručnim studijima* zapaža se u prosjeku manji broj analiziranih studijskih programa sa stručnom praksom na *sveučilištima* u odnosu na *visoke škole* i *veleučilišta*. To je i očekivano obzirom na sam karakter organizacije i izvedbu obrazovnog procesa, pri čemu su na visokim školama i na veleučilištima zastupljeni stručni programi (tablica 2). Valja primijetiti relativno značajnu razinu zastupljenosti stručne prakse na veleučilištima - 98 posto, i na visokim školama - 91 posto. Rezultati komparativne analize zastupljenosti stručne prakse u 2016. i 2023. godini, mjereno obuhvatom studenata na sveučilišnim i stručnim studijima, prikazani su na slikama 5 i 6. Potvrđuje se izraženije povećanje zastupljenosti na svim sveučilištima, i kumulativno veleučilištima i visokim školama. Najveća relativna povećanja zabilježena su na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Hrvatskom katoličkom sveučilištu.

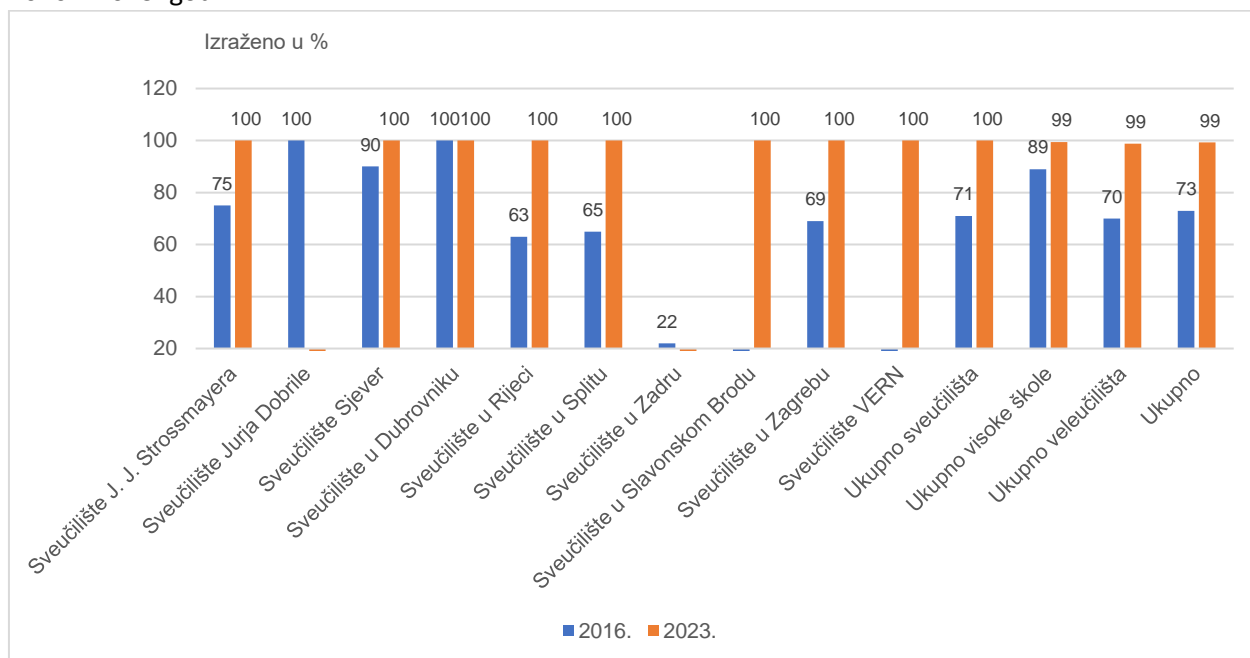
Slika 5. Postotak studenata obuhvaćenih stručnom praksom na *sveučilišnim programima* visokih učilišta u 2016. i 2023. godini

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Trend rasta zastupljenosti stručne prakse na svim sveučilištima, i kumulativno veleučilištima i visokim školama zapaža se i na stručnim studijima (slika 6). Uz naznaku, kako je kod većine sveučilišta, veleučilišta i visokih škola stručna praksa u 2023. godini zastupljena na gotovo svim stručnim studijskim programima.

Slika 6. Postotak studenata obuhvaćenih stručnom praksom na *stručnim programima* visokih učilišta u 2016. i 2023. godini

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

2.1.3. Zastupljenost stručne prakse prema osnivaču visokog učilišta

Analiza zastupljenosti stručne prakse u 2023. godini prema osnivaču visokog učilišta pokazuje kako je stručna praksa na *sveučilišnim studijima* u prosjeku više zastupljena kod privatnih osnivača, nego kod javnih osnivača (tablica 3). Pri tome je stručna praksa kod privatnih osnivača u prosjeku zastupljena 80 posto, a kod javnih osnivača 71 posto.

Tablica 3. Zastupljenost stručne prakse u 2023. godini, prema osnivaču visokog učilišta

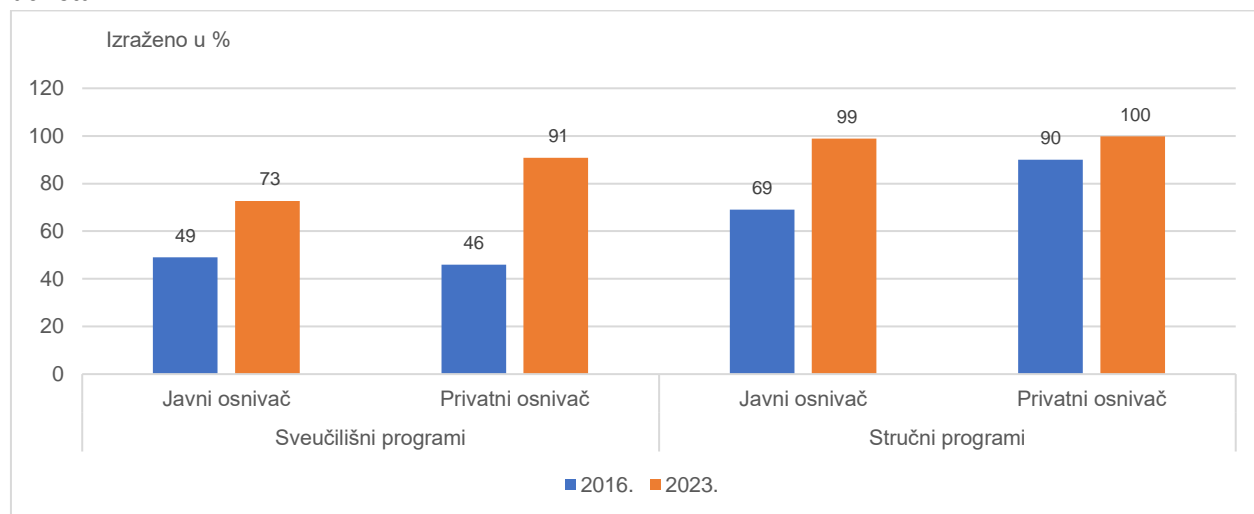
Područja	Sveučilišni programi		Stručni programi	
	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač
Broj programa	408	5	74	46
Zastupljenost u %	71	80	99	100

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Istovremeno, na stručnim studijskim programima stručna praksa pokazuje zavidan nivo zastupljenosti i kod javnih osnivača, i kod privatnih osnivača. Zastupljenost kod javnih osnivača je u prosjeku 99 posto, a kod privatnih osnivača 98 posto.

Na slici 7 prikazana je usporedba studenata obuhvaćenih stručnom praksom u 2016. i 2023. godini. Na tragu rezultata iz prethodnih poglavlja, i kod analize zastupljenosti stručne prakse prema osnivaču potvrđuje se značajan rast postotka studenata obuhvaćenih stručnom praksom.

Slika 7. Postotak studenata obuhvaćenih stručnom praksom u 2016. i 2023. godini, prema osnivaču visokog učilišta

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Pri tome je najveće relativno povećanje obuhvata studenata stručnom praksom zabilježeno na sveučilišnim studijima gdje je privatni osnivač. Tu je obuhvat studenata praksom povećan gotovo dvostruko (sa 46 posto na 91 posto).

Analiza stanja potvrđuje kako je i 2016. i 2023. godine prosječno najveći obuhvat analizirane studentske populacije stručnom praksom zabilježen na stručnim programima gdje je privatni osnivač.

2.1.4. Zastupljenost stručne prakse prema područjima i poljima

Rezultati analize zastupljenosti stručne prakse prema znanstvenim područjima i poljima također potvrđuju relativno veću zastupljenost stručne prakse na stručnim studijima u odnosu na sveučilišne studije (tablica 4). Izuzetak su humanističke znanosti gdje je najveći dio programa s praksom koncentriran na sveučilišnim studijima. Također, zanimljivo je kako humanističke znanosti u prosjeku imaju najmanju zastupljenost stručne prakse u odnosu na druga analizirana znanstvena područja. To se dijelom može pripisati samom karakteru pojedinih nastavnih disciplina u okviru humanističkih znanosti.

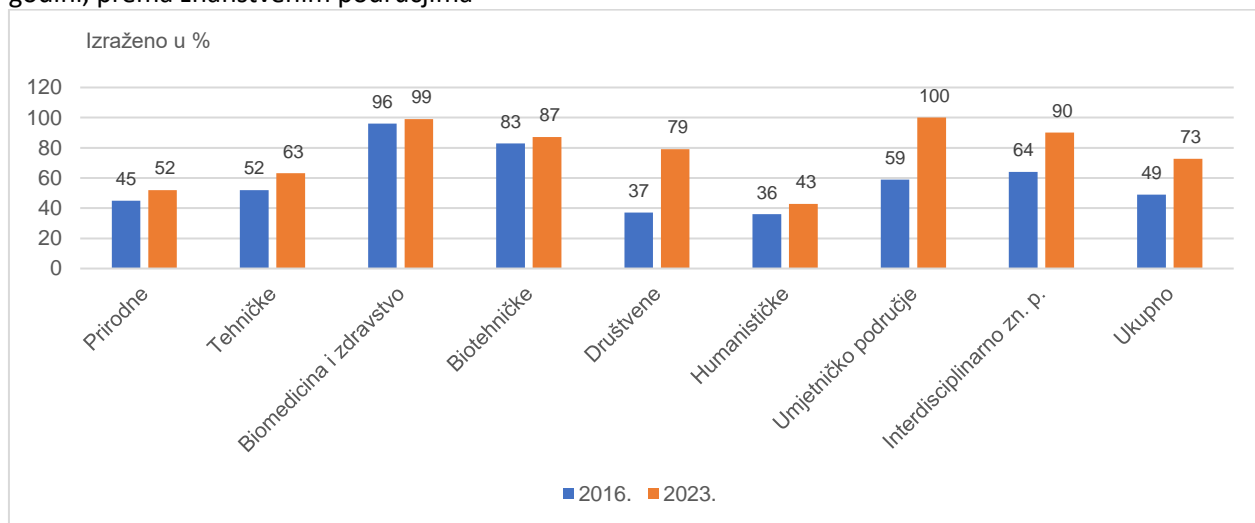
Tablica 4. Zastupljenost stručne prakse u 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Područja	Sveučilišni programi		Stručni programi	
	Broj programa	Zastupljenost u %	Broj programa	Zastupljenost u %
Prirodne	36	61	-	-
Tehničke	62	74	38	100
Biomedicina i zdravstvo	16	94	16	94
Biotehničke	16	69	7	100
Društvene	99	80	54	100
Humanističke	132	55	2	50
Umjetničko područje	26	100	1	100
Interdisciplinarno znanstveno područje	26	85	2	100
Sveukupno	413	71	120	98

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Isto tako je zanimljivo kako od analiziranih znanstvenih područja najveću zastupljenost stručne prakse ima umjetničko područje.⁸

Slika 8. Postotak studenata obuhvaćenih stručnom praksom na sveučilišnim programima u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

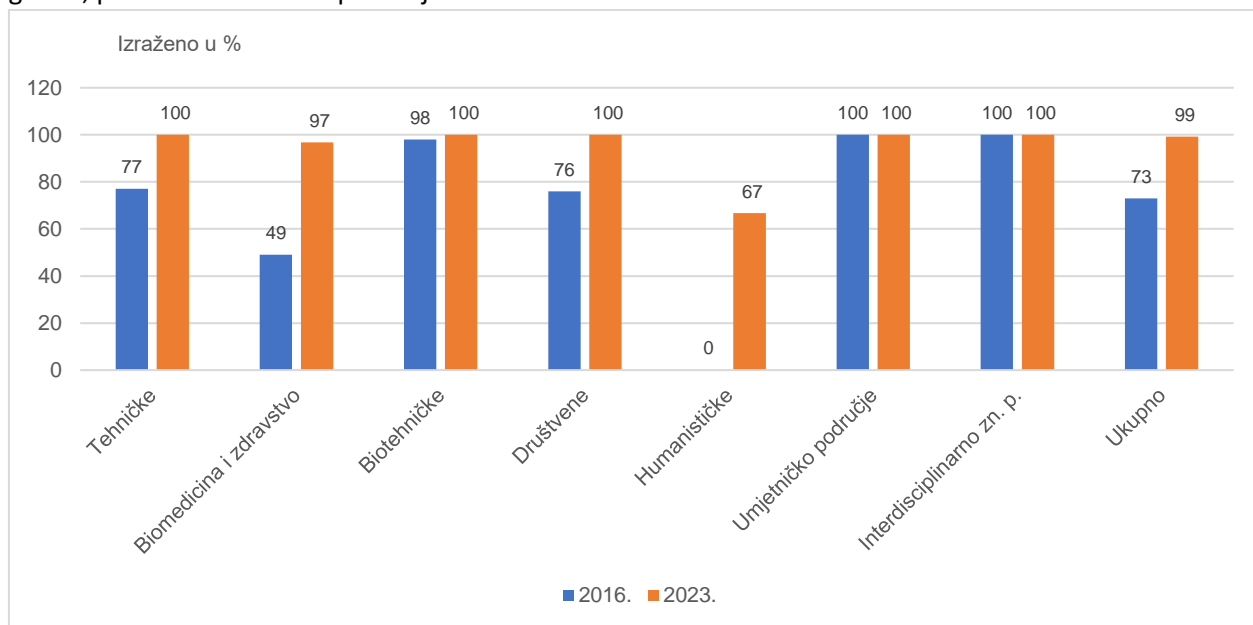
Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

⁸ Od ukupno 26 analiziranih sveučilišnih studijskih programa u umjetničkom području, njih 25 izvodi se na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku koja je sastavni dio Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Preostali jedan analizirani sveučilišni program u umjetničkom području izvodi se na Sveučilištu VERN. Također, jedan analizirani stručni program u umjetničkom području se izvodi na Sveučilištu VERN.

Mjerenom obuhvatom studentske populacije stručnom praksom, umjetničko područje ujedno pokazuje najveći relativni rast zastupljenosti stručne prakse (slika 8). Pri tome je na *sveučilišnim studijima* u umjetničkom području zastupljenost stručne prakse povećana sa 59 posto na 100 posto. Istovremeno je praksa u umjetničkom području na *stručnim studijima* zadržana na maksimalnoj razini (100 posto).

Općenito promatrajući, po svim znanstvenim područjima zapaža se osjetan rast zastupljenosti stručne prakse. To je uočljivo i na sveučilišnim i na stručnim studijima. Uz već spomenuto umjetničko područje, zamjetan rast stručne prakse na sveučilišnim studijima zabilježen je kod društvenih znanosti, i to sa 37 posto na 79 posto. Ovaj rezultat dobiva dodatno na značenju uzme li se u obzir relativno veliki značaj društvenih znanosti u ukupnim znanstvenim područjima (mjereno brojem aktivnih studijskih programa, kao i obuhvatom studenata).

Slika 9. Postotak studenata obuhvaćenih stručnom praksom na *stručnim programima* u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Istovremeno, analizirajući dinamiku kretanja na stručnim studijima, zapaža se relativno najveći skok zastupljenosti stručne prakse u području biomedicine i zdravstva. Pri tome je zastupljenost povećana gotovo dvostruko, sa 49 posto na 97 posto. Slijede društvene znanosti gdje je zastupljenost povećana sa 76 posto na 100 posto i tehničke znanosti s povećanjem zastupljenosti sa 77 posto na 100 posto.

2.2. Zasebni/obvezni kolegiji/ ECTS

U nastavku *Studije*, predmet analize su oni studijski programi koji sadržavaju stručnu praksu. Njih je u ovom istraživanju ukupno 412. Poglavlje je sadržajno posvećeno organizacijskom aspektu izvedbe stručne prakse na studijskim programima. Pri tome su ključna istraživačka pitanja: izvodi li se stručna praksa na studijskom programu kao zaseban kolegij ili je dio više kolegija?; je li stručna praksa na studijskom programu obvezni kolegij ili je izborni kolegij?; koliki je obuhvat studenata na kolegiju/kolegijima stručne prakse?; dodjeljuju li se ECTS bodovi za kolegij/kolegije stručne prakse?

Uvođenje stručne prakse kao zasebnog, obveznog kolegija može biti jedna od mjera kojom se poboljšava relevantnost kolegija stručne prakse na studijskim programima.⁹ Stoga je na samom početku analize u ovom poglavlju napravljena usporedba zastupljenosti studijskih programa u kojima je stručna praksa obvezni kolegij u 2016. i 2023. godini (slika 10).

Slika 10. Zastupljenost studijskih programa u kojima je stručna praksa obvezni kolegij u 2016. i 2023. godini

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Prema rezultatima prikazanim na slici 10 razvidno je povećanje zastupljenosti studijskih programa u kojima je stručna praksa obvezni kolegij, i to sa 82 posto u 2016. godini na 84 posto u 2023. godini.

Detaljnija analiza prema razinama studijskih programa, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta, prema osnivaču, te prema znanstvenim područjima slijedi u nastavku *Studije*.

2.2.1. Prema vrstama i razinama studijskog programa

Rezultati analize prikazani u tablici 5 potvrđuju kako se stručna praksa na studijskim programima u najvećoj mjeri izvodi kao zaseban kolegij – 89 posto. Nešto je veća zastupljenost stručne prakse kao zasebnog kolegija na preddiplomskim studijima u odnosu na diplomске studije. To vrijedi ujedno za sveučilišne programe, i za stručne programe. Promatrajući zastupljenost obveznih kolegija zapaža se da je ona znatno veća na stručnim studijima u usporedbi sa sveučilišnim studijima. Stručna praksa kao obvezni kolegij najviše je zastupljena na stručnim preddiplomskim studijima – 98 posto, a najmanje na sveučilišnim preddiplomskim studijima – 76 posto. Organizacija stručne prakse kao zasebnih i/ili obveznih kolegija često

⁹ Uvođenje stručne prakse kao obveznog kolegija potvrdilo se u ovom istraživanju kao jedna od pozitivnih mjera koja je pridonijela povećanju zastupljenosti i kvalitete stručne prakse. Detaljnije o tome se može vidjeti u poglavlju 6. *Zaključci* u kojem su, između ostaloga, identificirani primjeri dobre prakse, kao i primjeri pozitivnih politika i mjera za unapređenje zastupljenosti i kvalitete stručne prakse.

je usko korelirana s dodjeljivanjem ECTS bodova. To potvrđuju i rezultati prikazani u tablici 5. Na svim analiziranim stručnim preddiplomskim studijskim programima za kolegij/e stručne prakse dodjeljuju se ECTS bodovi. Isto vrijedi i za sveučilišne integrirane preddiplomske i diplomske studijske programe.

Tablica 5. Zastupljenost programa stručne kao zasebnog kolegija/obveznog kolegija/kolegija s ECTS bodovima u 2023. godini, prema razinama studijskog programa

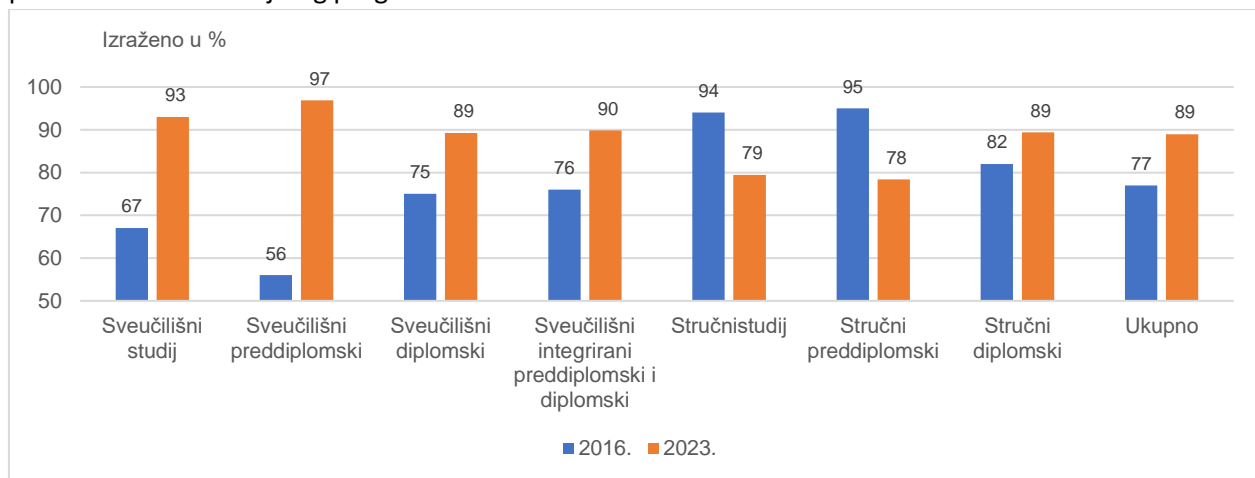
Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% Zasebnih kolegija	% Obveznih kolegija	% dodjeljuje ECTS
Sveučilišni	294	89	78	96
- preddiplomski	96	94	76	93
- diplomski	178	86	78	99
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	85	95	100
Stručni	118	88	97	98
- preddiplomski	91	89	98	100
- diplomski	27	85	96	96
Ukupno	412	89	84	97

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Valja istaknuti kako je dodjeljivanje ECTS bodova iznimno važno s aspekta relevantnosti stručne prakse za pojedini studijski program, za samu motivaciju studenata za stručnom praksom, te za obrazovni proces u cjelini.

U nastavku, komparativnom analizom istražena je dinamika kretanja u razdoblju 2016. – 2023. godine. Pri tome je analiziran obuhvat studenata stručnom praksom, i to kao polaznika zasebnog kolegija (slika 11), kao polaznika obveznog kolegija (slika 12), te kao polaznika kolegija gdje se za stručnu praksu dodjeljuju ECTS bodovi (slika 13).

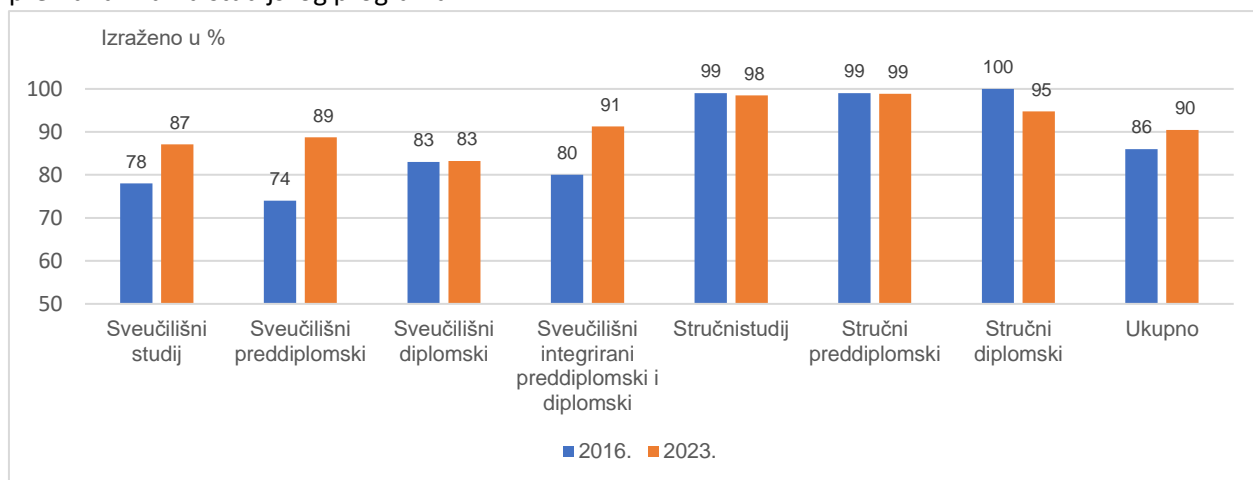
Slika 11. Zastupljenost studenata stručne prakse kao polaznika zasebnog kolegija u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Analiza obuhvata studenata stručnom praksom kao polaznika zasebnog kolegija u razdoblju 2016.-2023. pokazuje povećanje obuhvata sa 77 posto na 89 posto. Pri tome su najveći doprinos povećanju organizacije stručne prakse kao zasebnog kolegija dali sveučilišni studijski programi (slika 11). Istovremeno, povećao se i postotak studenata kojima je stručna praksa organizirana kao obvezni kolegij, i to sa 86 posto na 90 posto (slika 12).

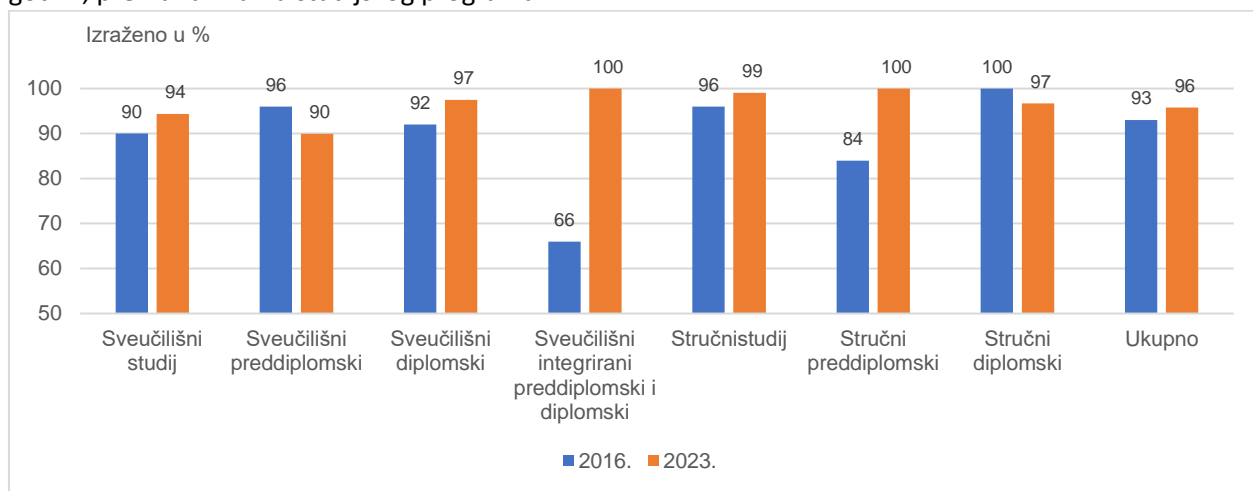
Slika 12. Zastupljenost studenata stručne prakse kao polaznika obveznog kolegija u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Važnost stručne prakse, mjereno dodjeljivanjem ECTS bodova, dodatno je prepoznata i na sveučilišnim i na stručnim studijima. Obuhvat studenata stručnom praksom kao polaznika kolegija s ECTS bodovima se na sveučilišnim studijima u promatranom razdoblju 2016.-2023. povećao sa 90 posto na 94 posto. Istovremeno, na stručnim studijima obuhvat je povećan sa 96 posto na 99 posto (slika 13).

Slika 13. Zastupljenost studenata stručne prakse kao polaznika kolegija s ECTS bodovima u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

2.2.2. Prema sveučilištima i vrstama visokog učilišta

Analiza načina organizacije stručne prakse na sveučilištima i visokim učilištima kao zasebnog kolegija/obveznog kolegija ukazuje na heterogene pristupe. Primjerice, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku izvodi stručnu praksu na sveučilišnim studijima kao zaseban kolegij (100 posto). Međutim, stručna praksa nije ujedno na svim studijskim programima i obvezan kolegij. Na 67 posto sveučilišnih studijskih programa je obvezan kolegij, dok je na preostalim 33 posto izborni kolegij. Sličan organizacijski pristup ima Sveučilište u Splitu, gdje je 83 posto studijskih programa sa stručnom praksom kao zasebnim kolegijem, i 46 posto s obveznim kolegijem. Obadva slučaja potvrđuju kako je stručna praksa organizirana kroz obvezne kolegije, ali i kroz izborne kolegije.

Tablica 6. Organizacija stručne prakse u 2023. godini prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta

Sveučilišta	Sveučilišni programi			Stručni programi		
	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% Zasebnih kolegija	% Obveznih kolegija	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% Zasebnih kolegija	% Obveznih kolegija
Hrvatsko katoličko sveučilište	2	50	100	-	-	-
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera	88	100	67	7	100	100
Sveučilište Jurja Dobrile	13	92	92	-	-	-
Sveučilište Sjever	-	-	-	5	80	100
Sveučilište u Dubrovniku	2	50	100	4	100	100
Sveučilište u Rijeci	41	95	78	5	100	100
Sveučilište u Splitu	24	83	46	5	100	100
Sveučilište u Zadru	36	81	94	-	-	-
Sveučilište u Slavonskom Brodu	5	100	100	3	100	100
Sveučilište u Zagrebu	80	78	89	3	100	100
Sveučilište VERN	3	100	100	13	100	100
Ukupno sveučilišta	294	88	79	45	98	100
Ukupno visoke škole	-	-	-	10	100	100
Ukupno veleučilišta	-	-	-	63	79	94
Ukupno visoke škole i veleučilišta	-	-	-	73	82	100
Sveukupno	294	89	78	118	88	97

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Suprotan je primjer Sveučilište u Zadru, gdje je veća zastupljenost obveznih kolegija u odnosu na zasebne kolegije. Tako, na sveučilišnim studijima 78 posto programa provodi praksu kao zasebni kolegij, te je kod njih 94 posto stručna praksa obvezni kolegij. To ide u prilog činjenici da se stručna praksa dobrim dijelom organizira i kao dio više kolegija. Sličan slučaj zapaža se kod veleučilišta. Pri tome je na njihovim stručnim studijima praksa organizirana tako da je kod 79 posto programa prisutna kao zasebni kolegij, i kod 94 posto programa kao obvezni kolegij. To ponovno govori u prilog organizacije stručne prakse, osim kao zasebnog kolegija, i kao dijela više kolegija.

2.2.3. Prema osnivaču

Analiza organizacije stručne prakse prema osnivaču pokazuje kako je kod privatnih osnivača stručna praksa u najvećoj mjeri organizirana kao zasebni kolegij, i to na 98 posto studijskih programa (tablica 7). Istovremeno, kod privatnih osnivača, stručna praksa je obvezni kolegij na svim studijskim programima, te se na svim studijskim programima za stručnu praksu dodjeljuju ECTS bodovi.

Tablica 7. Zastupljenost različitih oblika organizacije stručne prakse na studijskim programima koji sadržavaju stručnu praksu u 2023. godini, prema osnivaču

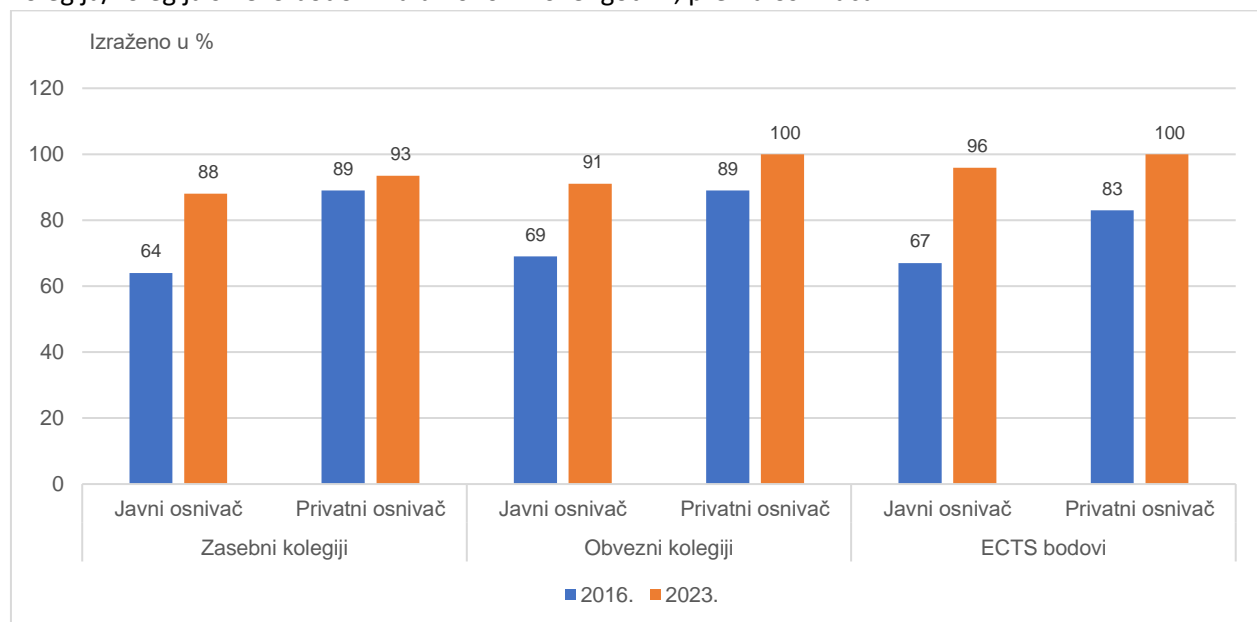
	Zasebni kolegiji		Obvezni kolegiji		ECTS bodovi	
	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač
Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	363	49	363	49	363	49
Zastupljenost (u %)	87	98	82	100	98	100

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Kod javnih osnivača, stručna praksa je organizirana kao zasebni kolegij na 87 posto studijskih programa koji nude stručnu praksu. Istovremeno, obvezni je kolegij na 82 posto studijskih programa, dok se na 98 posto studijskih programa javnih osnivača za stručnu praksu dodjeljuju ECTS bodovi.

Na slici 14 prikazani su rezultati komparativne analize obuhvata studenata stručnom praksom kao polaznika zasebnog kolegija, obveznog kolegija, i kolegija s ECTS bodovima. Usporedba je napravljena za razdoblje 2016. -2023. godine.

Slika 14. Zastupljenost studenata stručne prakse kao polaznika zasebnog kolegija/obveznog kolegija/kolegija s ECTS bodovima u 2016. i 2023. godini, prema osnivaču

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Prikazani rezultati potvrđuju prosječno povećanje obuhvata studenata stručnom praksom u promatranom razdoblju po svim načinima organizacije stručne prakse (zasebni kolegij, obvezni kolegij, kolegij kojem se dodjeljuju ECTS bodovi). Razvidno je kako je kod javnih osnivača relativno veće povećanje obuhvata nego kod privatnih osnivača primarno zbog znatno manje osnovice kod javnih osnivača u 2016. godini.

2.2.4. Prema područjima i poljima

Analiza stručne prakse kao zasebnog i obveznog kolegija prema znanstvenim područjima ukazuje na raznolike pristupe u organizaciji prakse. Primjerice, kod biomedicine i zdravstva te kod biotehničkih znanosti stručna praksa je obvezni kolegij na svim *sveučilišnim* i *stručnim studijskim programima* (tablica 8). Nasuprot tome, od analiziranih znanstvenih područja, stručna praksa je u umjetničkom području najmanje zastupljena kao obvezni kolegij – kod 27 posto studijskih programa. Istovremeno, kod svih studijskih programa u umjetničkom području stručna praksa se izvodi kao zasebni kolegij. To ide u prilog činjenici da se u umjetničkom području na sveučilišnim studijima preferira organizacija stručne prakse kao izbornog kolegija.

Tablica 8. Organizacija stručne prakse kao zasebnog kolegija/obveznog kolegija u 2023. godini, prema znanstvenim područjima

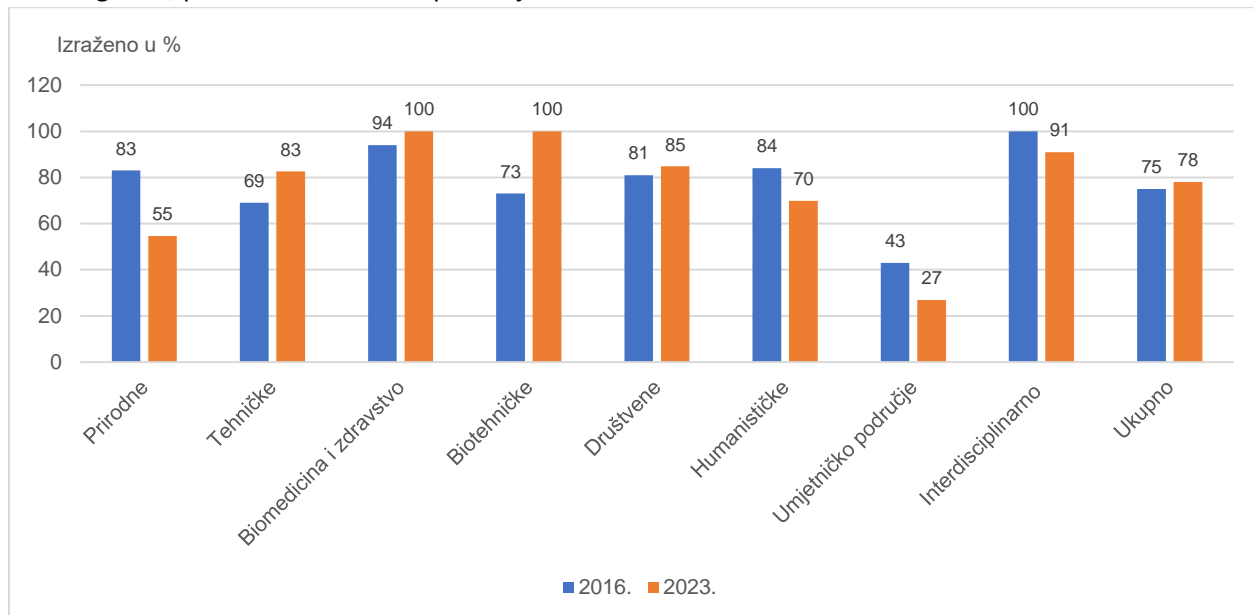
Sveučilišta	Sveučilišni programi			Stručni programi		
	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% Zasebnih kolegija	% Obveznih kolegija	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% Zasebnih kolegija	% Obveznih kolegija
Prirodne	22	86	55	-	-	-
Tehničke	46	93	83	38	97	100
Biomedicina i zdravstvo	15	93	100	15	33	100
Biotehničke	11	100	100	7	57	100
Društvene	79	87	85	54	100	94
Humanističke	73	81	70	1	100	100
Umjetničko područje	26	100	27	1	100	100
Interdisciplinarno znanstveno područje	22	95	91	2	100	100
Sveukupno	294	89	78	118	88	97

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

U odnosu na druga znanstvena područja, relativno veća zastupljenost organizacije stručne prakse kao izbornog kolegija zapaža se i na studijskim programima u području prirodnih znanosti. Specifičnost je većine stručnih programa u području biomedicine i zdravstva organizacija stručne prakse u sklopu više kolegija. Na *stručnim studijskim programima* stručna praksa je organizirana kao obvezni kolegij prema gotovo svim znanstvenim područjima. Izuzetak su društvene znanosti gdje je u 2023. godini kod 94 posto stručnih programa praksa organizirana kao obvezni kolegij.

Na slikama 15 i 16 prikazani su rezultati komparativne analize organizacije stručne prakse kao obveznog kolegija u 2016. i 2023. godini.

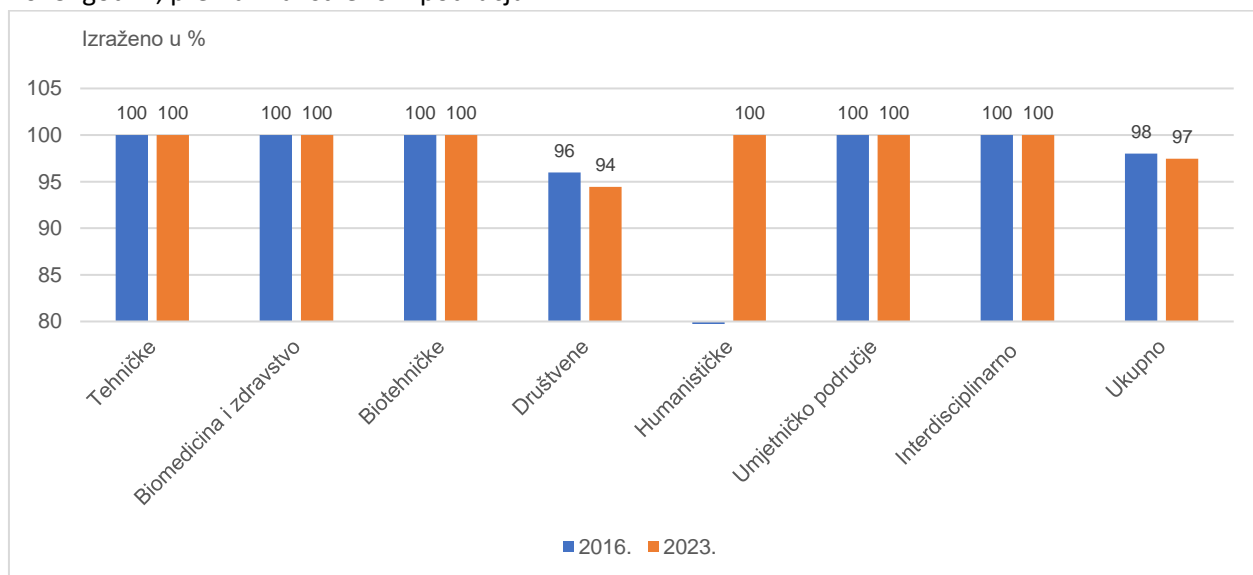
Slika 15. Organizacija stručne prakse kao obveznog kolegija na *sveučilišnim studijskim programima* u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenom području

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

U razdoblju od 2016. do 2023. godine u većini je znanstvenih područja na *sveučilišnim studijima* došlo do povećanja zastupljenosti stručne prakse kao obveznog kolegija. Izuzeci su područje prirodnih znanosti, umjetničko područje, te interdisciplinarno znanstveno područje. U tim znanstvenim područjima je povećan način organizacije stručne prakse kao izbornog kolegija. Uz izuzetak društvenih znanosti, u svim znanstvenim područjima na *stručnim studijima* praksa je organizirana kao obvezni kolegij i u 2016. i u 2023. godini.

Slika 16. Organizacija stručne prakse kao obveznog kolegija na *stručnim studijskim programima* u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenom području

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

3. Kvaliteta stručne prakse

Uz povećanje zastupljenosti stručne prakse, jedan od prioriteta obrazovnog procesa je unapređenje kvalitete stručne prakse. U istraživanju kvalitete stručne prakse najvažnija su područja ishodi učenja i mentorstvo. Ključna istraživačka pitanja u ovom dijelu analize su: u kojoj mjeri je stručna praksa opisana ishodima učenja? U kojoj mjeri poslodavci osiguravaju mentorstvo za provođenje stručne prakse? Koji su oblici vrednovanja stručne prakse kod poslodavca? U kojoj mjeri sudjeluju mentori na visokim učilištima u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom?

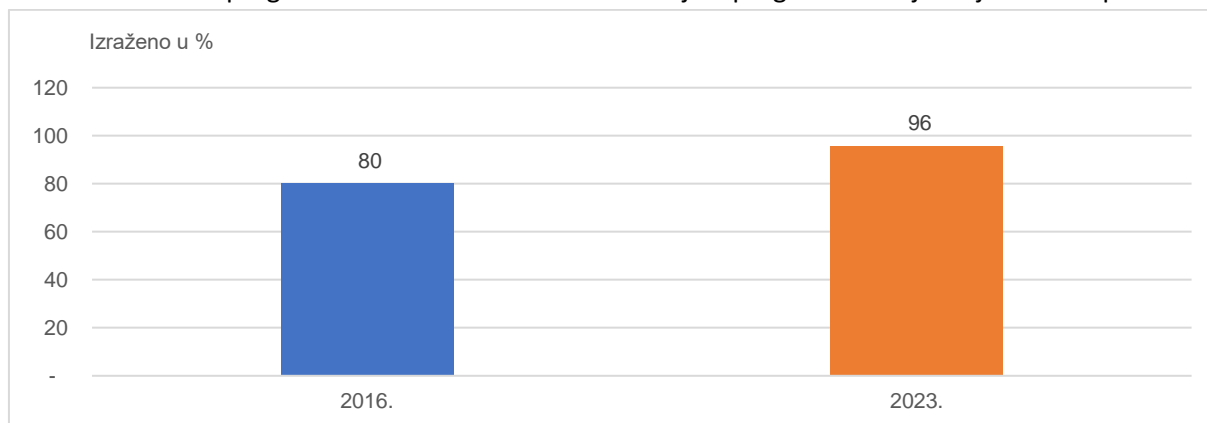
Analiza kvalitete stručne prakse obuhvaća one studijske programe za koje se anketnim istraživanjem utvrdilo da imaju stručnu praksu. Poglavlje započinje analizom ishoda učenja.

3.1. Ishodi učenja

Prema definiranoj metodologiji istraživanja, ishodi učenja analizirani su prema vrstama i razinama studijskih programa, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta, prema osnivaču, te prema znanstvenim područjima. Važnost ishoda učenja u unapređenju kvalitete stručne prakse ogleda se u njihovoj mjerljivosti. Ishodi učenja mogu biti očekivani i ostvareni. Realizacijom ishoda učenja, studenti kroz stručnu praksu stječu praktična znanja, vještine i kompetencije važne za kasnije zapošljavanje.

Na samom početku analize napravljena je usporedba udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja u ukupnom broju analiziranih studijskih programa koji imaju stručnu praksu u 2016. i 2023. godini (slika 17).

Slika 17. Postotak programa s definiranim ishodima učenja u programima koji imaju stručnu praksu

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Prikazani rezultati na slici 17 potvrđuju povećanje udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja u ukupnom broju analiziranih studijskih programa koji sadržavaju stručnu praksu. Njihov udio se u razdoblju 2016.-2023. povećao sa 80 posto na 96 posto.

U nastavku istraživanja, slijedi analiza ishoda učenja prema vrstama i razinama studijskih programa.

3.1.1. Prema vrstama i razinama studijskih programa

Rezultati analize prema vrstama i razinama studijskih programa pokazuju kako stručni preddiplomski studiji imaju najveću zastupljenost programa s definiranim ishodima učenja u 2023. godini (tablica 9). Na toj razini studija svi analizirani studijski programi sa stručnom praksom, imaju ujedno definirane ishode učenja.

Tablica 9. Postotak studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2023. godini, prema razinama studijskog programa

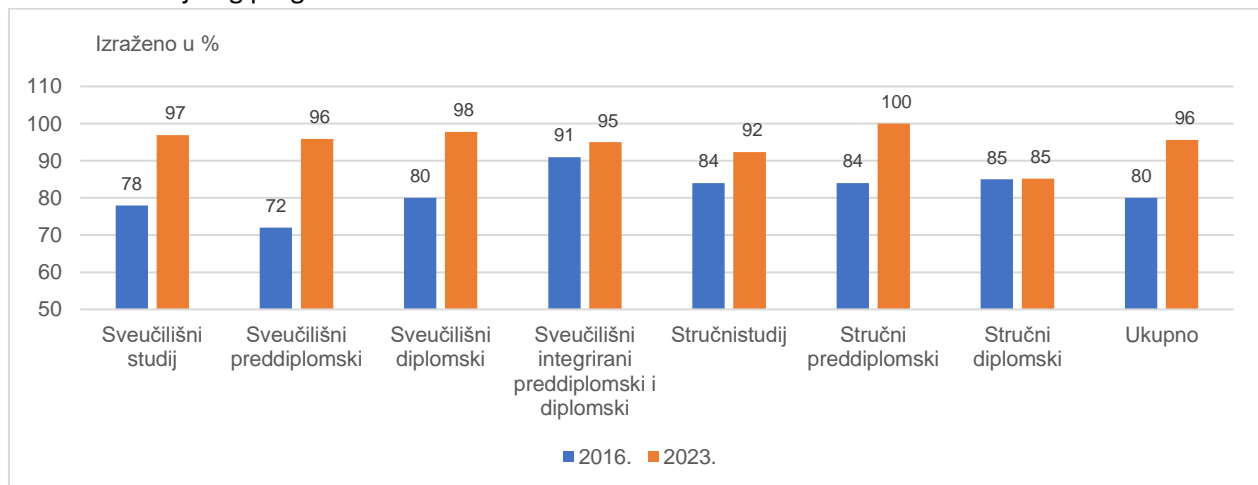
Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% studijskih programa s kolegijima stručne prakse s definiranim ishodima učenja	% studenata na kolegijima stručne prakse s definiranim ishodima učenja
Sveučilišni	294	97	93
- preddiplomski	96	96	98
- diplomski	178	98	87
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	95	91
Stručni	118	92	95
- preddiplomski	91	100	100
- diplomski	27	85	92
Ukupno	412	96	94

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Analizirajući obuhvat studenata koji su upisani na analizirane programe sa stručnom praksom, može se ustvrditi da je najveći obuhvat s definiranim ishodima učenja prisutan na stručnim preddiplomskim studijima – 100 posto, a najmanji na sveučilišnim diplomskim studijima – 87 posto (tablica 9).

Usporedba studijskih programa s kolegijima stručne prakse s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini prikazana je na slici 18.

Slika 18. Postotak studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

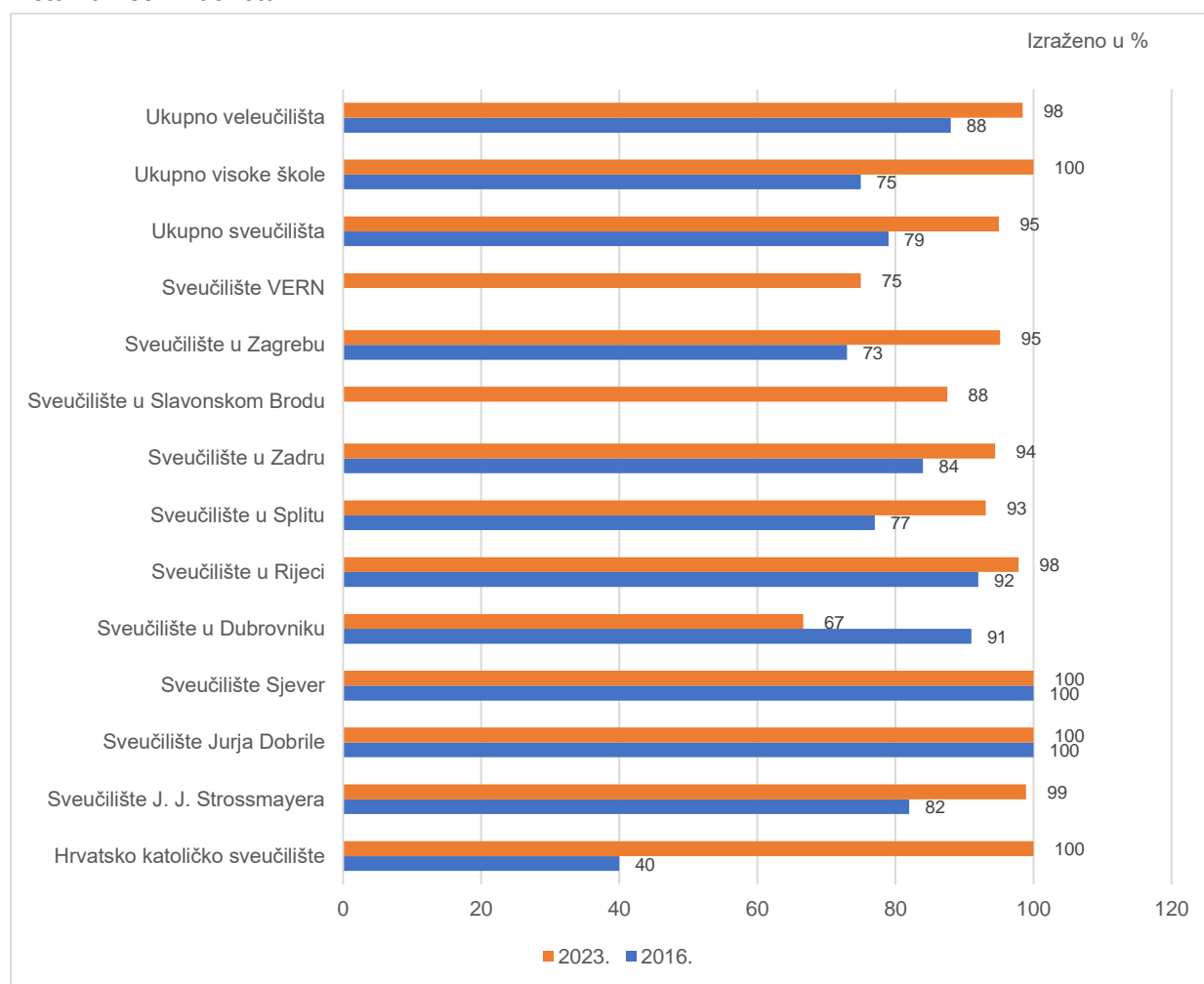
Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Rezultati potvrđuju povećanje udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja u razdoblju 2016.-2023. po svim analiziranim razinama studijskih programa. Svojevrсни izuzetak su stručni diplomski studiji gdje je udio programa s definiranim ishodima učenja zadržan na približno istoj razini – 85 posto.

3.1.2. Prema vrstama visokih učilišta

Rezultati provedene komparativne analize studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta, prikazani su na slici 19. Na svim sveučilištima i visokim učilištima zabilježen je rast udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja. Izuzetak je Sveučilište u Dubrovniku.

Slika 19. Postotak studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini, prema vrstama visokih učilišta

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, Sveučilištu Sjever, Hrvatskom katoličkom sveučilištu, te na ukupno analiziranim visokim školama svi studijski programi na kojima se organizira i provodi stručna praksa u 2023. godini, imaju ujedno definirane ishode učenja.

3.1.3. Prema osnivaču

Rezultati analize prema osnivaču pokazuju kako je najveći udio studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2023. godini prisutan kod privatnih osnivača na stručnim studijima – 93 posto (tablica 10). Istovremeno je najmanji udio programa s definiranim ishodima učenja zabilježen također kod privatnih osnivača, ali na sveučilišnim studijima – 75 posto. U prosjeku, javni osnivači imaju nešto veću zastupljenost studijskih programa s definiranim ishodima učenja (tablica 10).

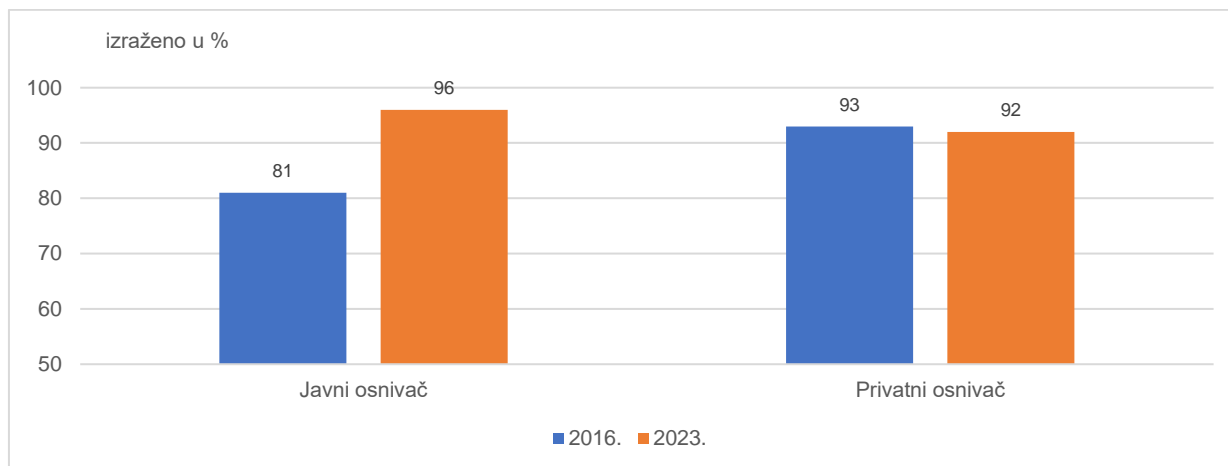
Tablica 10. Postotak studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2023. godini, prema osnivaču

	Sveučilišni studijski programi		Stručni studijski programi		Ukupno (sveučilišni + stručni programi)	
	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač
Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	290	4	73	45	363	49
% studijskih studijskih programa s definiranim ishodima učenja	97	75	92	93	96	92

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

To se dijelom može pripisati značajnijem povećanju udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja kod javnih osnivača u promatranom razdoblju 2016.-2023. godine. U tom se razdoblju udio programa s definiranim ishodima učenja kod javnih osnivača u prosjeku povećao sa 81 posto na 96 posto.

Slika 20. Postotak studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini, prema osnivaču

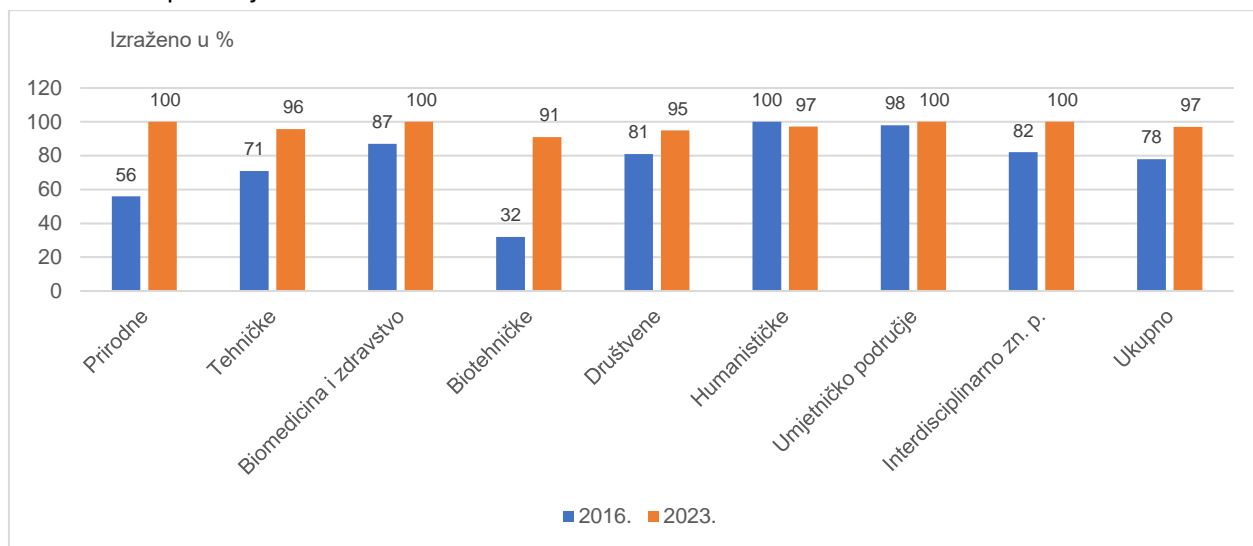
Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Iako zadržan na relativno visokoj razini, udio studijskih programa s definiranim ishodima učenja se kod privatnih osnivača u prosjeku blago smanjio (sa 93 posto na 92 posto).

3.1.4. Prema područjima i poljima

Analiza prema područjima i poljima ukazuje na relativno veliku zastupljenost studijskih programa s definiranim ishodima učenja u 2023. godini po svim znanstvenim područjima. Promatrajući dinamiku kretanja zapaža se kako je najveće relativno povećanje udjela programa s definiranim ishodima učenja i na sveučilišnim i na stručnim studijima u razdoblju 2016.-2023. zabilježeno u području biotehničkih znanosti (slika 21 i slika 22). U tom je području na *sveučilišnim studijima* udio programa s definiranim ishodima učenja povećan sa 32 posto na 91 posto, a na *stručnim studijima* sa 17 posto na 100 posto.

Slika 21. Postotak *sveučilišnih programa* s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

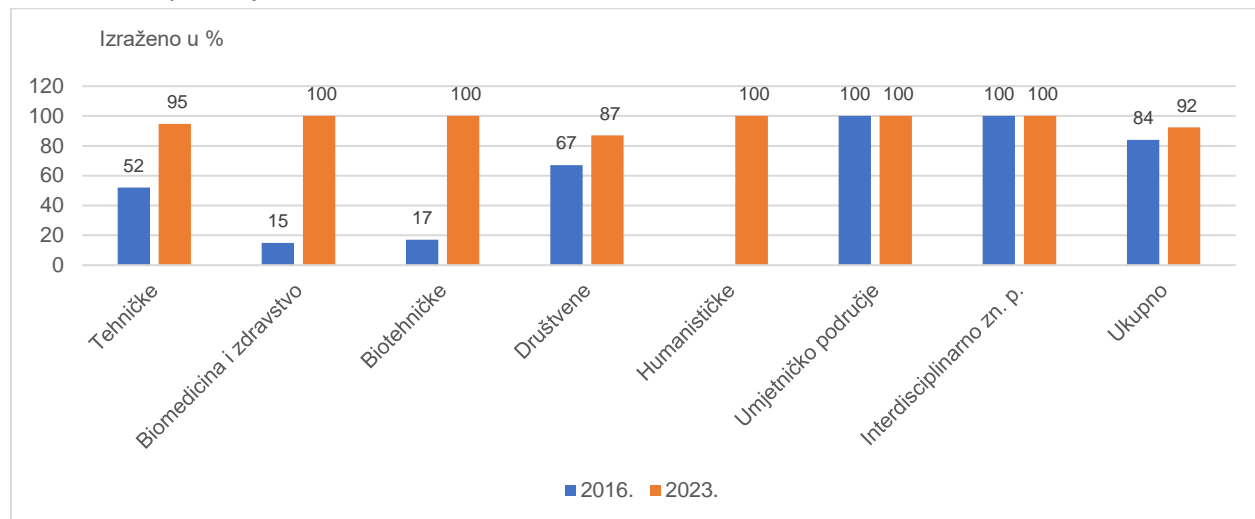
Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Rezultati analize potvrđuju kako su očekivani i realizirani ishodi učenja očitoprepoznati kao važan segment izgradnje i unapređenja kvalitete stručne prakse.

Izdvojeno promatrajući *sveučilišne studije*, zapaža se relativno povećanje udjela programa s definiranim ishodima učenja po svim znanstvenim područjima u razdoblju od 2016. do 2023. godine. Izuzetak su humanističke znanosti gdje je došlo do blagog smanjenja (sa 100 posto na 97 posto). Uz već spomenute biotehničke znanosti, značajnije povećanje udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja na *sveučilišnim studijima* zabilježeno je kod prirodnih znanosti (sa 56 posto na 100 posto), kod tehničkih znanosti (sa 71 posto na 96 posto), i kod interdisciplinarnog znanstvenog područja (sa 82 posto na 100 posto).

Pored biotehničkih znanosti, značajnije povećanje udjela studijskih programa s definiranim ishodima učenja na *stručnim studijima* zabilježeno je u području biomedicine i zdravstva (sa 15 posto na 100 posto), u području tehničkih znanosti (sa 52 posto na 95 posto), te u području društvenih znanosti (sa 67 posto na 87 posto).

Slika 22. Postotak *stručnih programa* s definiranim ishodima učenja u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Nakon analiziranih ishoda učenja, u narednom poglavlju slijedi dio istraživanja posvećen analizi mentorstva stručne prakse.

3.2. Poslodavci i mentorstvo

Uz visoka učilišta i studente, ključni dionik u organizaciji i provedbi stručne prakse su poslodavci. Kvalitetno izgrađen sustav mentorstva, jedan je od vodećih preduvjeta uspješne organizacije i izvedbe stručne prakse. U ovom dijelu istraživanja analizira se u kojoj mjeri poslodavci osiguravaju mentorstvo za stručnu praksu? Uvod u analizu započinje usporedbom studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2016. i 2023. godini. Rezultati analize su prikazani na slici 23.

Slika 23. Postotak studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

U razdoblju 2016.-2023. došlo je do značajnog rasta udjela studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu, i to sa 56 posto na 89 posto.

U nastavku, slijedi analiza prema vrstama i razinama studijskog programa, prema vrstama visokih učilišta, prema osnivaču, te prema znanstvenim područjima.

3.2.1. Prema vrstama i razinama studijskog programa

Rezultati provedene analize pokazuju kako je udio studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u prosjeku veći na *stručnim studijima* u usporedbi sa *sveučilišnim studijima*. U 2023. godini udio programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore na stručnim studijima bio je u prosjeku 97 posto, a na sveučilišnim studijima 86 posto (tablica 11).

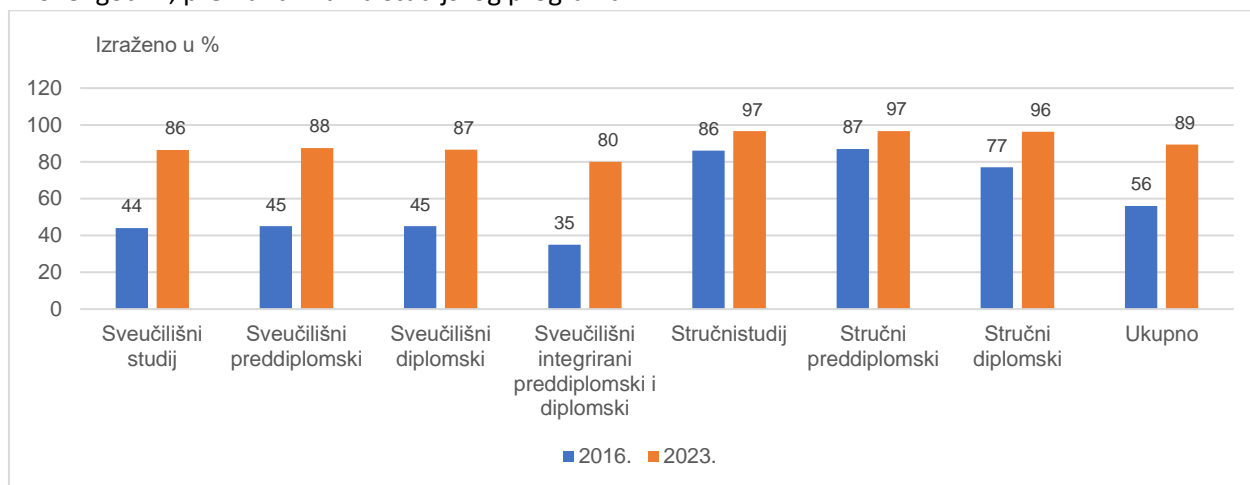
Tablica 11. Postotak studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu	% studenata kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu
Sveučilišni	294	86	82
- preddiplomski	96	88	87
- diplomski	178	87	84
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	80	72
Stručni	118	97	98
- preddiplomski	91	97	98
- diplomski	27	96	98
Ukupno	412	89	87

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Još je veći omjer u korist stručnih studija uzme li se u razmatranje obuhvat studenata. Na stručnim studijima je u 2023. godini u prosjeku 98 posto studenata bilo obuhvaćeno studijskim programima u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu, a na sveučilišnim studijima 82 posto.

Slika 24. Postotak studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

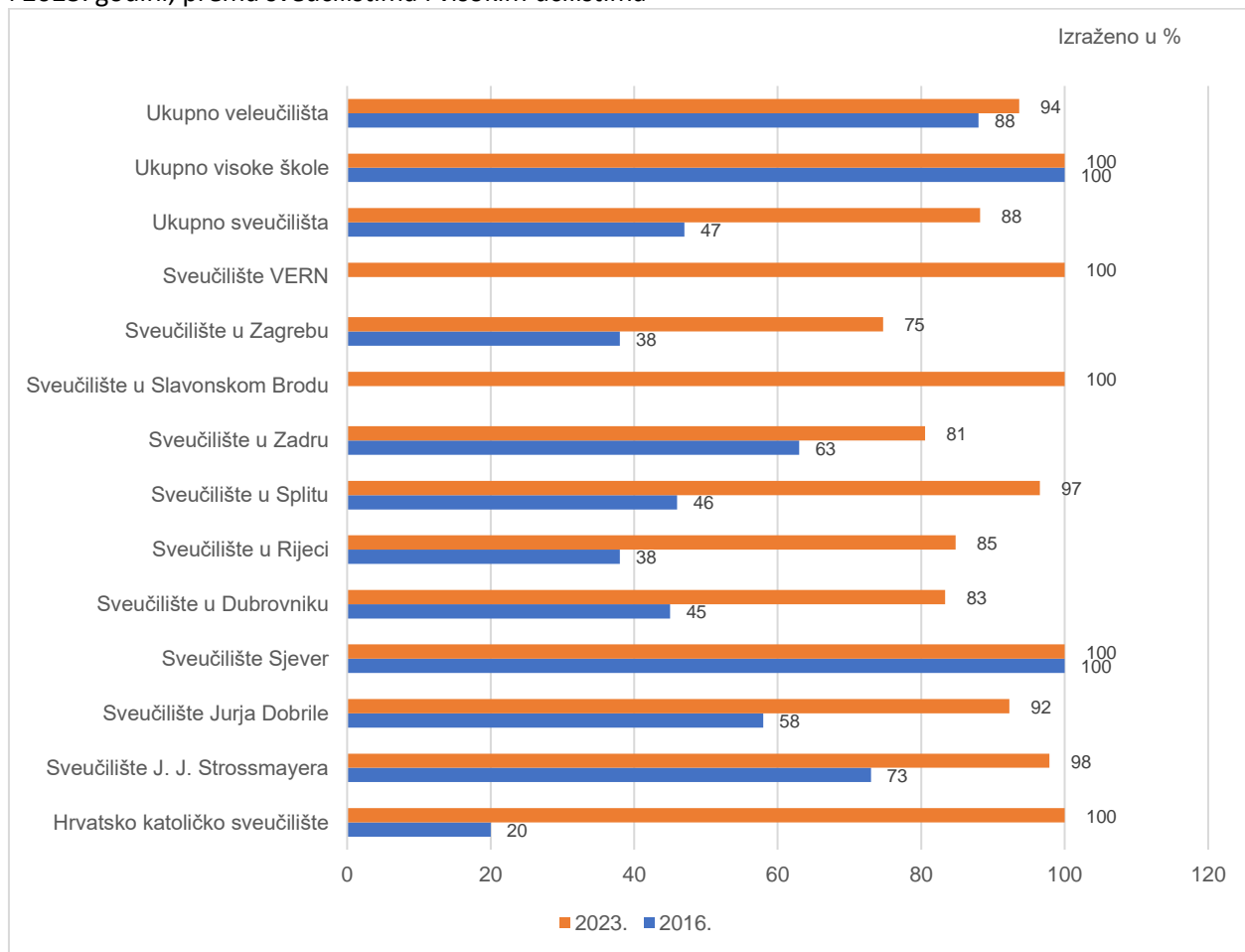
Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Na slici 24 prikazani su rezultati provedene komparativne analize studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu, u 2016. i 2023. godini. Rezultati potvrđuju povećanje udjela programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore, i to po svim razinama studijskih programa. Proces povećanja je naročito izražen na sveučilišnim studijima. To se dijelom može pripisati i relativno maloj osnovici u 2016. godini kod sveučilišnih studija.

3.2.2. Prema vrstama visokih učilišta

Rezultati istraživanja studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta su na tragu nalaza prikazanih u prethodnim poglavljima. Pri tome je u razdoblju 2016.-2023. na svim sveučilištima u prosjeku došlo do značajnog povećanja udjela studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentorstvo (slika 25). Za ukupno analizirana sveučilišta taj je udio u prosjeku povećan gotovo dvostruko (sa 47 posto na 88 posto).

Slika 25. Postotak studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2016. i 2023. godini, prema sveučilištima i visokim učilištima

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Sveučilišta kod kojih su na svim studijskim programima sa stručnom praksom poslodavci osiguravali mentore u 2023. godini su: Sveučilište Sjever, Hrvatsko katoličko sveučilište, Sveučilište VERN i Sveučilište

u Slavonskom Brodu. Promatrajući visoke škole može se ustvrditi kako su u 2016. i u 2023. godini na svim studijskim programima analiziranih škola poslodavci osiguravali mentore stručne prakse. Istovremeno, na analiziranim veleučilištima, udio programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore je u prosjeku povećan sa 88 posto na 94 posto.

3.2.3. Prema osnivaču

Analiza rezultata prema osnivaču pokazuje kako privatni osnivači u prosjeku imaju veći udio studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore stručne prakse u odnosu na javne osnivače. Taj je udio kod privatnih osnivača u 2023. godini 94 posto, a kod javnih osnivača 89 posto (tablica 12).

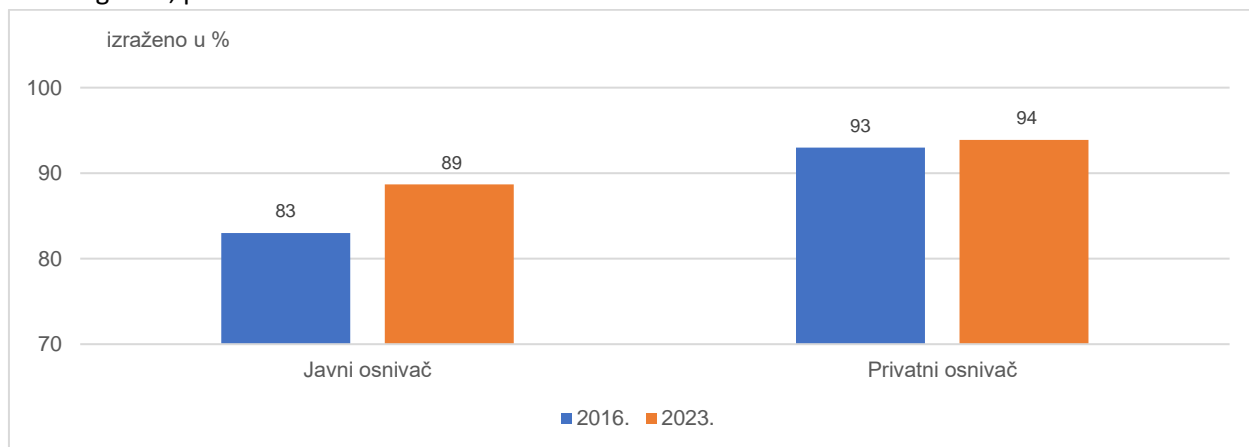
Tablica 12. Postotak studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2023. godini, prema osnivaču

	Sveučilišni studijski programi		Stručni studijski programi		Ukupno (sveučilišni + stručni programi)	
	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač
Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	290	4	73	45	363	49
% studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore	86	100	99	93	89	94

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

U razdoblju 2016. – 2023. došlo je do povećanja studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu i kod javnih osnivača i kod privatnih osnivača (slika 26). Uz naznaku, kako je kod javnih osnivača prosječno povećanje bilo relativno veće nego kod privatnih osnivača. Udio programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore je kod javnih osnivača povećan sa 83 posto na 89 posto, a kod privatnih osnivača sa 93 posto na 94 posto.

Slika 26. Postotak studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2016. i 2023. godini, prema osnivaču

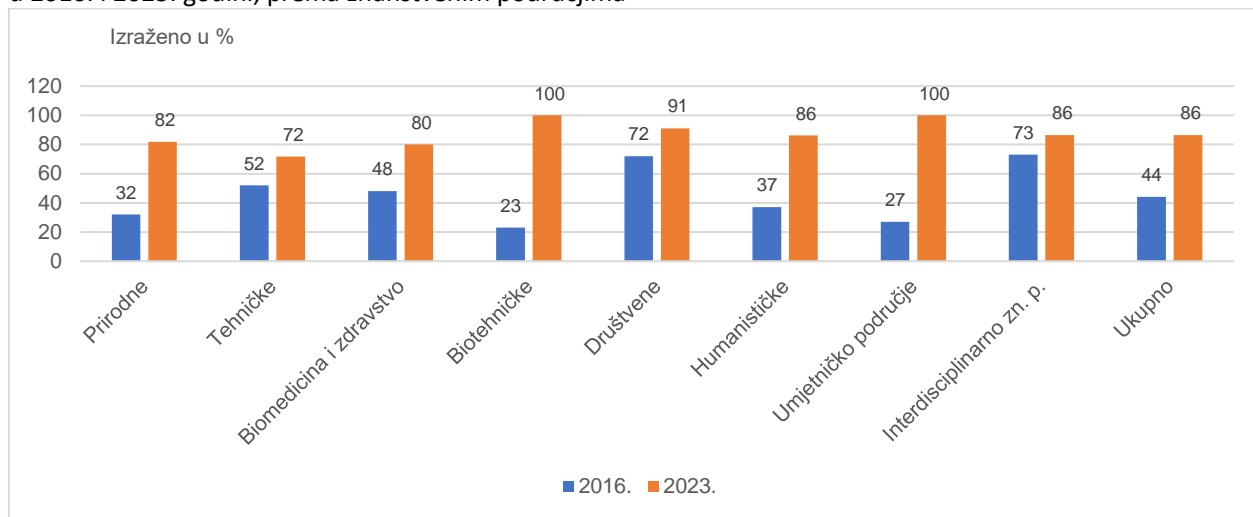

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

3.2.4. Prema područjima i poljima

Analiza prema područjima i poljima također potvrđuje znatno povećanje udjela studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu. To je naročito bilo izraženo na *sveučilišnim studijima* primarno zbog relativno male osnove na tim studijima u 2016. godini (slika 27).

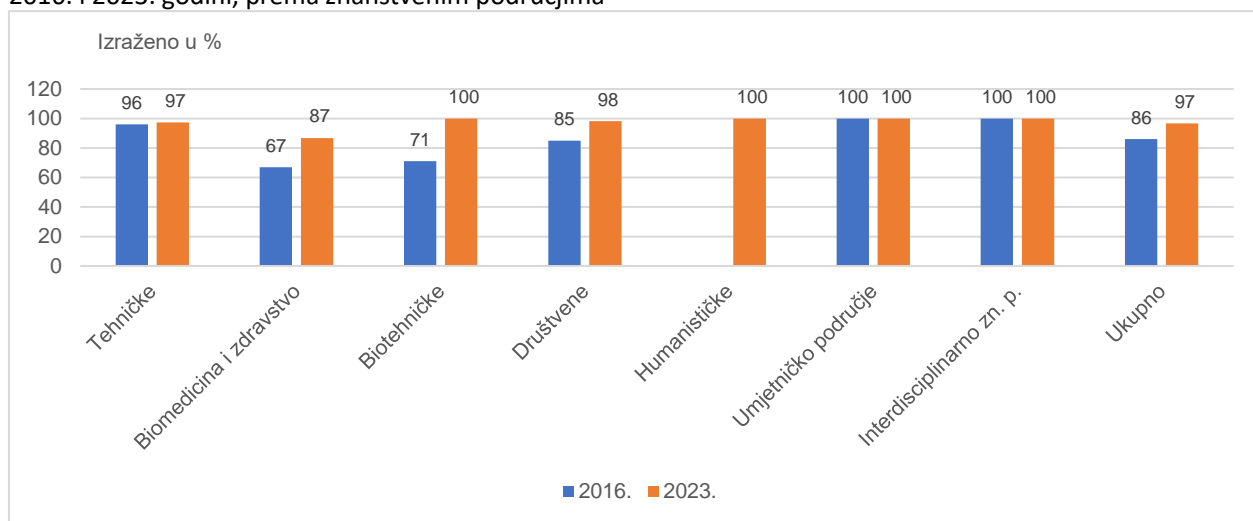
Slika 27. Postotak *sveučilišnih* studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Pri tome su na *sveučilišnim studijima* u razdoblju 2016. – 2023. najveća prosječna relativna povećanja udjela studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za praksu zabilježena u područjima biotehničkih znanosti (sa 23 posto na 100 posto), u umjetničkom području (sa 27 posto na 100 posto), u području humanističkih znanosti (sa 37 posto na 86 posto), te u području prirodnih znanosti (sa 32 posto na 82 posto).

Slika 28. Postotak *stručnih* studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Na stručnim studijima je relativno veliki udio studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za praksu. Biotehničke znanosti, humanističke znanosti, umjetničko područje te interdisciplinarno znanstveno područje su znanstvena područja u kojima su poslodavci u 2023. godini na svim stručnim studijskim programima osiguravali mentore za praksu. Promatrajući dinamiku kretanja na stručnim studijima, zapaža se kako je u razdoblju 2016. – 2023. najveće prosječno povećanje udjela programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za praksu zabilježeno u području biomedicine i zdravstva (sa 67 posto na 87 posto).

Značajnije povećanje udjela studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu može se pripisati pojačanom zainteresiranosti poslodavaca za stručnom praksom, te poboljšanjem suradnje između visokih učilišta i poslodavaca.

U nastavku *Studije* u poglavlju 3.3. su definirani oblici vrednovanja stručne prakse sukladno rezultatima provedenog anketnog istraživanja.

3.3. Oblici vrednovanja stručne prakse

Visoka učilišta su u anketnom istraživanju opisno navodili načine vrednovanja stručne prakse. U nastavku je provedeno grupiranje sličnih odgovora pri čemu su definirani sljedeći oblici¹⁰:

- **Izveštaj** : ako su odgovori visokih učilišta bili: „dnevnik prakse“; „dnevnik rada“; „dnevnik rada stručne prakse“; „dnevnik stručne prakse“; izvješće; „izveštaj i dnevnik rada“; „izveštaj o praksi“; „izvješće o obavljenoj stručnoj praksi“; „izvješće o praksi“; „izvješće o provedenoj stručnoj praksi“; „izvješće o stručnoj praksi (pisano i usmeno)“; „izvješće o stručnoj praksi“; „izvješće o stručnoj praksi (seminarski rad)“; „izvješće/dnevnik prakse“; „ovjereno izvješće poslodavca o obavljenoj praksi“; „pismeni osvrt na praksu, analiza rad studenta i pregled vođenja dnevnika rada“; „popunjavanje dnevnika rada“; „potvrđeno izvješće o radu od strane ustanove u kojoj je odrađena praksa, ne ocjenjuje se već potvrđuje potpisom nositelja kolegija“; „prihvaćen seminarski rad“; „provjera i ovjera dnevnika prakse, izvješće o uspješnosti studenta“; „seminarski rad“; „student po povratku sa stručne prakse predaje dnevnik praktičnog rada potpisan od strane mentora iz ustanove u kojoj se stručna praksa provodi“; „vođenje dnevnika poslova“; „vrednovanje izvještaja od strane nastavnika na visokom učilištu“; „zapažanja mentora izvješće o obavljenoj stručnoj praksi“; „završni rad“; „završno izvješće“.
- **Izveštaj_plus** : ako su odgovori visokih učilišta bili: „dnevnik rada, izvještaj o obavljenoj praksi, izdavanje potvrde o obavljenoj stručnoj praksi“; „dnevnik prakse i izvješće mentora i studenta“; „dnevnik prakse i pismeno izvješće mentora“; „knjižica za praćenje i vrednovanje rada studenata“; „dnevnik prakse, izvještaj o obavljenoj praksi i potvrda nadležne ustanove o obavljenoj praksi“; „dnevnik rada i kolokvij“; „dnevnik rada, završno izvješće“; „dnevnik rada, završno izvješće i potvrda poslodavca“; „dnevnik stručne prakse, diplomski rad“; „dnevnik stručne prakse, potvrdnica o odrađenoj praksi u indeks“; „izvještaj o obavljenoj praksi koji piše student, a odobrava ga mentor, te evaluacija studenta od strane mentora“; „potvrda o obavljenoj praksi – potpisuje poslodavac“; „izvještaj o provedenoj studentskoj praksi- potpisuje nastavnik mentor“; „potvrda o obavljenoj

¹⁰ U svrhu osiguranja usporedivosti rezultata istraživanja s rezultatima iz *Studije* iz 2017. godine, grupiranje sličnih oblika vrednovanja stručne prakse je usklađeno s metodologijom primijenjenom u studiji Botrić (2017).

stručnoj praksi te praktikum/dnevnik stručne prakse“; „evidencija poslova obavljenih tijekom stručne prakse koju vodi student, a potpisom ovjerava poslodavac te potvrda o obavljenoj stručnoj praksi koju izdaje poslodavac“; „završno izvješće i potvrda poslodavca“.

- **Ispit_plus**, ako su ispitanici odgovorili „ispit“; „vrednovanje kroz kolokvije, seminarske i diplomske radove“; „ispit, završni rad, dnevnik prakse, dnevnik rada, izvještaj o obavljenoj praksi“; „ispit, izvještaji“; „ispit, završni rad“; „ispit, završni rad, projekt“; „ispit – prezentacija – portfolio“; „javni ispit“; „javni ispit, završni i diplomski ispit“; „kolokvij“; „praktični dio ispita“; „protokoli o obavljenoj praksi, završni ispit“; „referat, praktični rad, usmeni ispit“; „seminar, ispit“; „seminarski rad + ispit“; „vođenje dnevnika stručne metodičke prakse, nastupni sat za ocjenu, pismeno i usmeno ispitivanje, završni ispit“; „završno predavanje i završni ispit“.
- **Sat**, ako su odgovori ispitanika bili „ogledni sat“; „dnevnik prakse, ogledni sat“; „dnevnik prakse, ogledni sat, analiza i samo-analiza, priprema“; „ispit (ogledni sat)“; „izrada dnevnika rada prakse i ispit“; „izvješće o obavljenoj stručnoj praksi“; „završni ispit“; „ocjensko predavanje u razredu“; „održan nastavni sat“; „ogledni sat u pisanom obliku te usmena izvedba istog“; „ogledni sat za kolegija hospitacije i praksa“; „ogledni sat, pripreme, dnevnik prakse“; „ogledno predavanje“; „ogledno predavanje (ispit)“; „pisana priprema za ogledni sat, izvedba oglednog sata, dnevnik metodičke prakse“; „priprema sata ili treninga“; „izvješće mentora o obavljenoj stručno-metodičkoj praksi (obvezni modul)“; „studenti hospitiraju u osnovnim i srednjim školama nakon čega odrađuju probni, a potom i ogledni sat koji se ocjenjuje“.
- **Ocjena**, ako su odgovorili „opisna ocjena prakse koju piše mentor, ogledni sat kojem prisustvuje i nastavnik sa Fakulteta uz mentora, student piše dnevnik prakse“; „dnevnik stručne prakse, ocjena mentora“; „evaluacija rada studenta od strane mentora i izvještaj studenta o stručnoj praksi koji se ocjenjuje“; „izvješće s prakse i ocjena rada“; „ocjena dnevnika i ocjena poslodavca“; „ocjena dnevnika rada“; „ocjena dnevnika stručne prakse“; „ocjena rada u sklopu studentskog izvješća i ovjera poslodavca“; „ocjena studenta“; „opisna ocjena u završnom izvješću“; „potvrda i ocjena o pohađanju praktične nastave“; „potvrda s ocjenom; pozitivno ocijenjeno izvješće o obavljenoj praksi od strane poslodavca koje provjerava i ovjerava nositelj predmeta“; „provjera usvojenosti praktičnih znanja i vještina upisuje se u knjižicu prakse“; „studenti rješavaju projektne zadatke temeljem kojih ispunjavaju obveze stručne prakse, student je dužan voditi dnevnik, a nakon obavljene prakse student treba napraviti izvješće o obavljenoj stručnoj praksi koje ocjenjuje nastavnik mentor stručne prakse“.
- **Evidencija**, ako su odgovori ispitanika bili „izdavanje potvrde o obavljenoj stručnoj praksi“; „evidencija dolazaka“; „individualno praćenje, knjižice vježbovne nastave“; „izdavanje potvrde o obavljenoj stručnoj praksi“; „izrada prijedloga mjera za otklanjanje nedostataka, potvrda o obavljenoj stručnoj praksi“; „praćenje rada i davanje konkretnih zadataka“.

3.3.1. Oblici vrednovanja stručne prakse prema vrstama i razinama studijskih programa

Oblici vrednovanja stručne prakse u 2023. godini analizirani su prema vrstama i razinama studijskih programa. *Dobiveni rezultati pokazuju kako se stručna praksa najčešće vrednuje izradom izvještaja* (tablica 13).¹¹ Taj je oblik vrednovanja nešto više zastupljen na stručnim programima nego na sveučilišnim programima. Uz izradu izvještaja, na sveučilišnim programima su rašireni oblici vrednovanja prakse putem oglednog sata, što nije slučaj kod stručnih programa. Također, za razliku od sveučilišnih programa, kod stručnih programa praksa se u manjoj mjeri vrednuje kroz različite oblike ispita.

Tablica 13. Postotak studijskih programa u kojima se stručna praksa vrednuje prema pojedinim oblicima u 2023. godini, prema razinama studijskih programa

Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	Izveštaj	Izveštaj_plus	Sat	Ispit_plus	Evidencija	Ocjena
Sveučilišni	294	17	50	14	8	10	1
- preddiplomski	96	18	65	2	4	11	-
- diplomski	178	16	43	20	10	10	1
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	25	50	10	10	5	-
Stručni	118	15	67	-	6	12	-
- preddiplomski	91	19	70	-	3	8	-
- diplomski	27	4	56	-	15	26	-
Ukupno	412	17	55	10	7	11	-

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Uzme li se u razmatranje postotak studenata na praksi kojima se stručna praksa vrednuje prema pojedinim prikazanim oblicima, još se veći omjer dobiva u korist izrade izvještaja kao najraširenijeg oblika vrednovanja prakse (tablica 14). Stručna praksa se u 2023. godini kod 92 posto studenata na stručnim programima vrednovala izradom izvještaja (izvještaj + izvještaj_plus), a na sveučilišnim programima kod 81 posto studenata.

Tablica 14. Postotak studenata na praksi kojima se stručna praksa vrednuje prema pojedinim oblicima u 2023. godini, prema razinama studijskih programa

Razina studijskog programa	Izveštaj	Izveštaj_plus	Sat	Ispit_plus	Evidencija	Ocjena
Sveučilišni	20	61	4	6	8	-
- preddiplomski	20	68	2	3	6	-
- diplomski	26	46	9	7	12	1
- integrirani preddiplomski i diplomski	13	65	2	10	9	-
Stručni	17	75	-	4	5	-
- preddiplomski	18	76	-	3	3	-
- diplomski	5	62	-	14	19	-
Ukupno	19	65	3	6	7	-

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

¹¹ Usporedba dobivenih rezultata istraživanja s rezultatima iz studije Botrić (2017) pokazuje kako je u razdoblju 2016.-2023. izrada izvještaja postala još rašireniji oblik vrednovanja stručne prakse i na stručnim i na sveučilišnim studijskim programima.

3.4. Sudjelovanje mentora u vrednovanju

U nastavku istraživanja mentorstva stručne prakse propituje se sudjelovanje mentora na visokom učilištu u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom. Prema rezultatima provedenog anketnog istraživanja u 2016. godini u prosjeku je bilo 45 posto studijskih programa sa stručnom praksom u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse. Najnoviji rezultati istraživanja iz 2023. godine pokazuju da se taj udio povećao na 74 posto (slika 29).

Slika 29. Postotak studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Detaljniji uvid u sudjelovanje mentora u vrednovanju stručne prakse donosi analiza u nastavku *Studije*. Analiza je provedena prema vrstama i razinama studijskih programa, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta, prema osnivaču, te prema znanstvenim područjima.

3.4.1. Prema vrstama i razinama studijskih programa

Analiza prema vrstama i razinama studijskih programa pokazuje kako mentori na visokim učilištima u prosjeku više sudjeluju u vrednovanju stručne prakse na stručnim studijskim programima nego na sveučilišnim studijskim programima (tablica 15).

Tablica 15. Postotak studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2023. godini, prema razinama studijskog programa

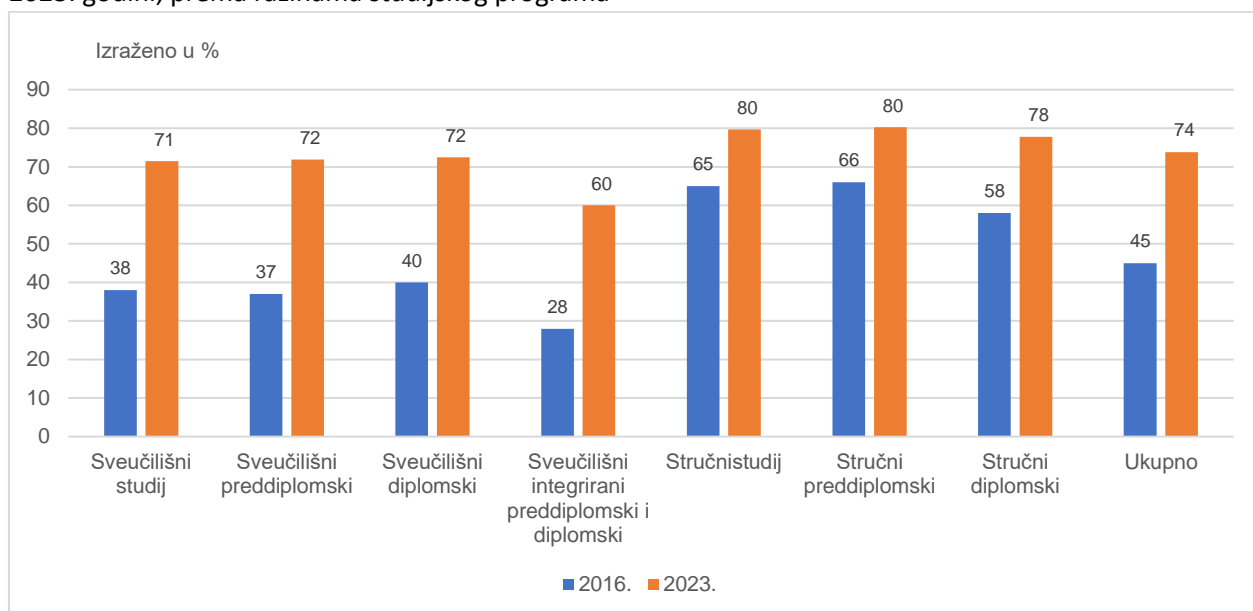
Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse	% studenata koji su u programima stručne prakse u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse
Sveučilišni	294	71	59
- preddiplomski	96	72	73
- diplomski	178	72	61
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	60	35
Stručni	118	80	80
- preddiplomski	91	80	80
- diplomski	27	78	77
Ukupno	412	74	65

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Mentori na visokim učilištima su u 2023. godini sudjelovali u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom na 80 posto stručnih studijskih programa, i na 71 posto sveučilišnih studijskih programa. Zanimljivim se čini također promotriti obuhvat studenata. Na stručnim studijima on je otprilike na razini udjela programa – 80 posto. Istovremeno, na sveučilišnim studijima obuhvat studenata je u prosjeku manji u odnosu na udio programa. Tako je na sveučilišnim studijskim programima koji nude stručnu praksu u prosjeku 59 posto studenata obuhvaćeno programima u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom (tablica 15).

Rezultati komparativne analize ukazuju na povećanje udjela studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom u 2023. godini u usporedbi s 2016. godinom. Ono je prisutno po svim razinama studijskih programa, a naročito je izraženo na sveučilišnim studijskim programima.

Slika 30. Postotak studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Istovremeno, udio studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju prakse je na sveučilišnim preddiplomskim studijima povećan sa 37 posto na 72 posto, na sveučilišnim diplomskim studijima sa 40 posto na 72 posto, i na sveučilišnim integriranim preddiplomskim i diplomskim studijima sa 28 posto na 60 posto.

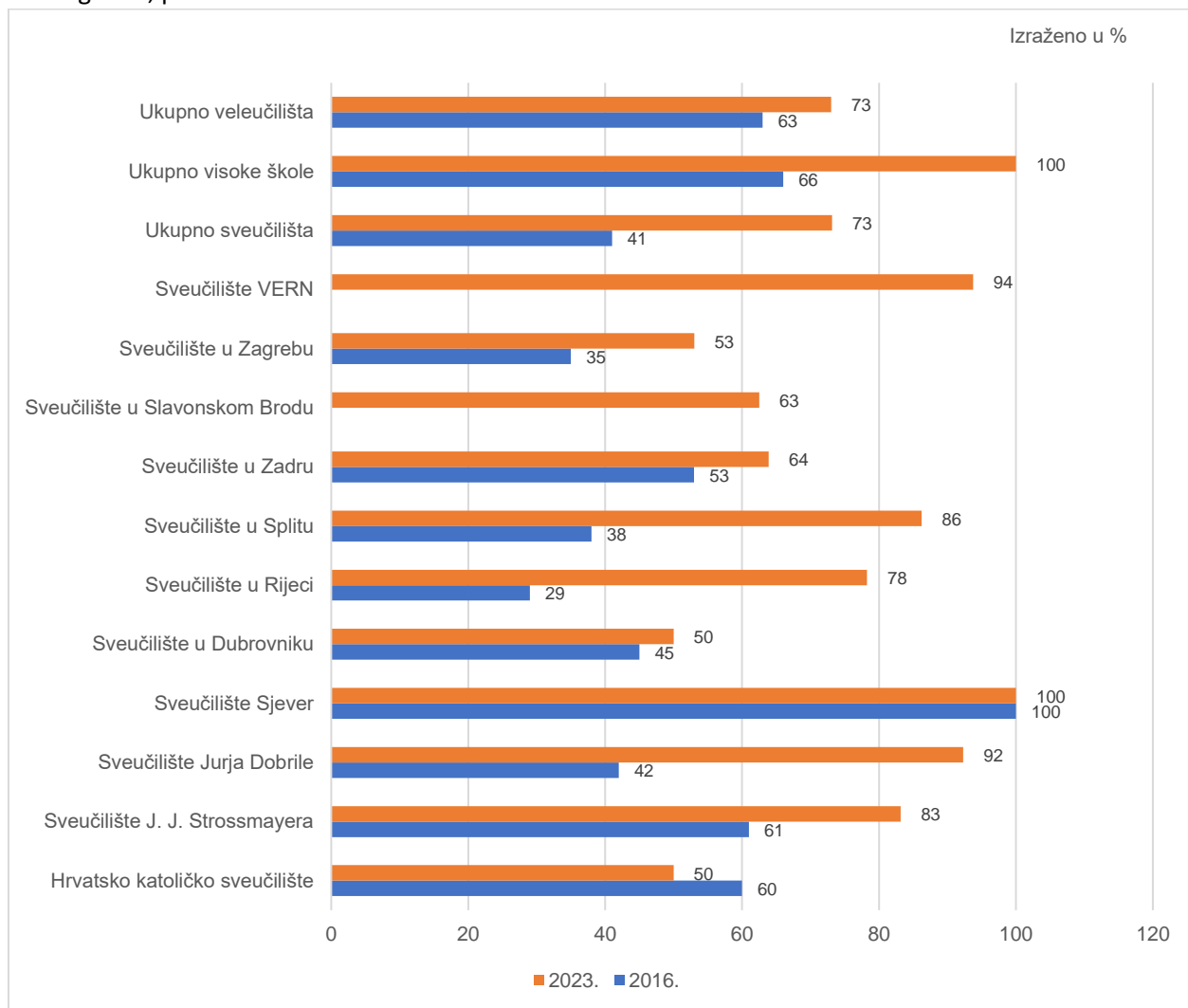
Na stručnim studijima je također zabilježeno povećanje udjela, ali nešto manjeg intenziteta u odnosu na sveučilišne studije, primarno zbog veće osnovice na stručnim studijima u 2016. godini.

U nastavku istraživanja, slijedi analiza sudjelovanja mentora u vrednovanju stručne prakse prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta.

3.4.2. Prema vrstama visokih učilišta

Rezultati provedene analize ukazuju na neujednačenu razinu sudjelovanja mentora u vrednovanju stručne prakse po sveučilištima, veleučilištima i visokim školama. Na Sveučilištu Sjever i na analiziranim visokim školama, na svim studijskim programima koja nude stručnu praksu u 2023. godini mentori sudjeluju u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom. Istovremeno, najmanje udjele programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju prakse imaju Sveučilište u Dubrovniku – 50 posto i Hrvatsko katoličko sveučilište – 50 posto. Slijede ih Sveučilište u Zagrebu s udjelom od 53 posto.

Slika 31. Postotak studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2016. i 2023. godini, prema vrstama visokih učilišta

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Usporedba rezultata u 2016. i 2023. godini potvrđuje pozitivne iskorake pri čemu je došlo do značajnog rasta udjela studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse na sveučilištima, visokim školama i veleučilištima. Na sveučilištima taj je udio u prosjeku povećan sa 41 posto na 73 posto, na visokim školama sa 66 posto na 100 posto, te na veleučilištima sa 63 posto na 73 posto.

3.4.3. Prema osnivaču

Prikazani rezultati analize u 2023. godini pokazuju kako je na studijskim programima kod privatnih osnivača u prosjeku veće sudjelovanje mentora u vrednovanju stručne prakse nego kod javnih osnivača (tablica 16). Pri tome je udio programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju prakse kod privatnih osnivača na razini 84 posto, a kod javnih osnivača 72 posto.

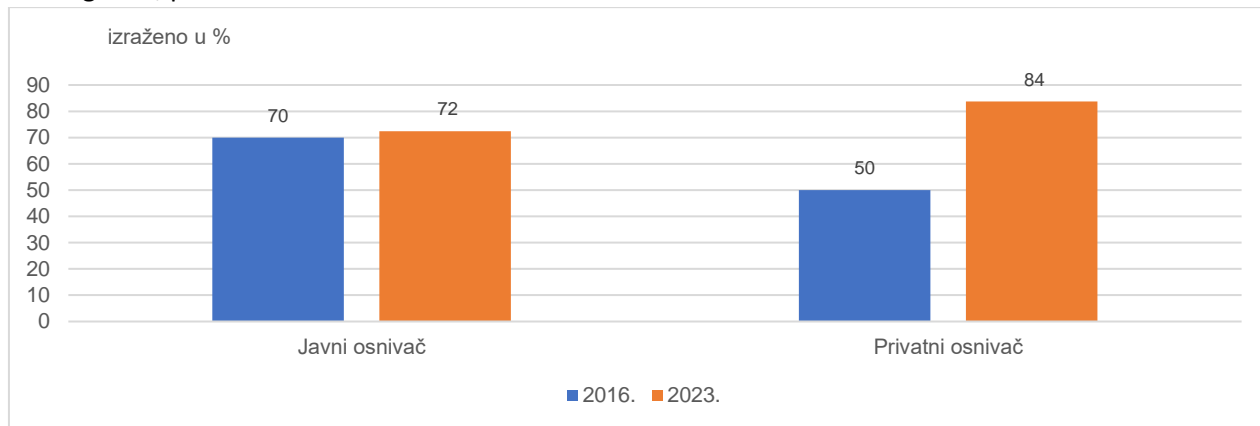
Tablica 16. Postotak studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2023. godini, prema osnivaču

	Sveučilišni studijski programi		Stručni studijski programi		Ukupno (sveučilišni + stručni programi)	
	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač
Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	290	4	73	45	363	49
% studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore	71	75	77	84	72	84

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Rezultati provedene komparativne analize za razdoblje 2016.-2023. ukazuju na znatno veće relativno povećanje udjela programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse kod privatnih osnivača u usporedbi s javnim osnivačima. U tom je razdoblju udio kod privatnih osnivača povećan sa 50 posto na 84 posto, dok je kod javnih osnivača udio povećan sa 70 posto na 72 posto (slika 32).

Slika 32. Postotak studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2016. i 2023. godini, prema osnivaču

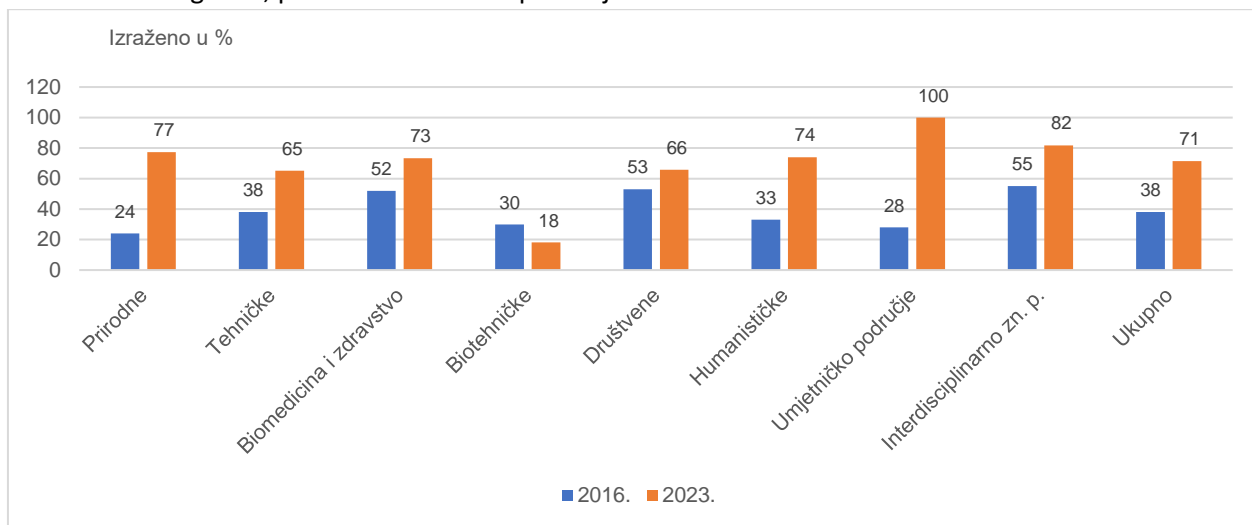
Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

U narednom poglavlju, slijedi analiza sudjelovanja mentora u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom prema znanstvenim područjima i poljima.

3.4.4. Prema područjima i poljima

Rezultati analize prema znanstvenim područjima potvrđuju kako je na stručnim programima u prosjeku veće sudjelovanje mentora u vrednovanju prakse, nego na sveučilišnim programima (slika 33 i slika 34). No, u prosjeku, znatno su veća povećanja udjela programa na kojima mentor sudjeluje u vrednovanju prakse zabilježena po znanstvenim područjima na *sveučilišnim studijima* (slika 33).

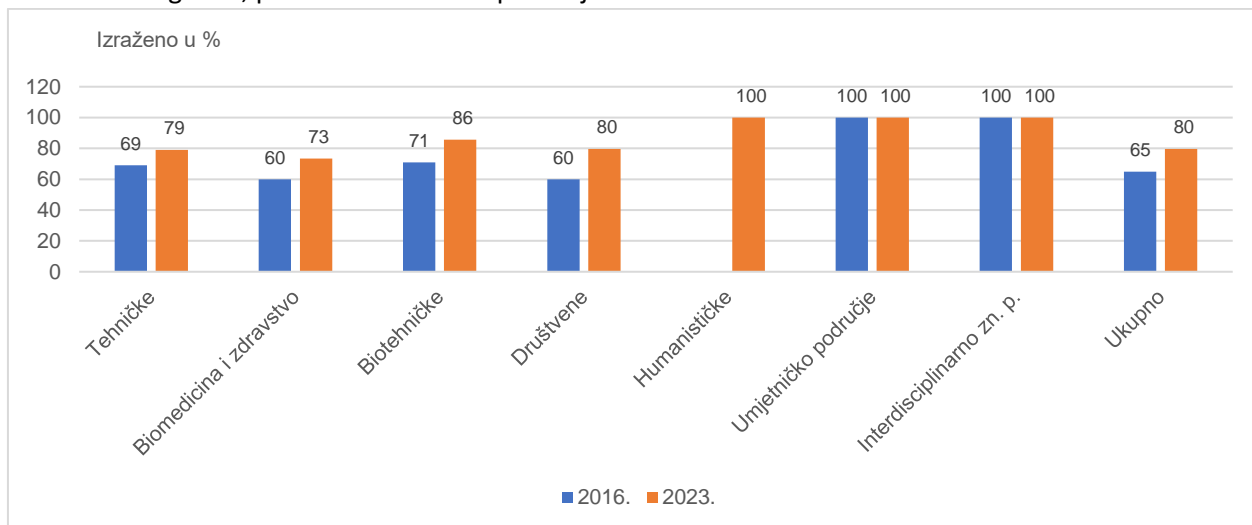
Slika 33. Postotak *sveučilišnih studijskih programa* u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Pri tome su od 2016. do 2023. godine osjetna povećanja udjela zabilježena kod prirodnih znanosti (sa 24 posto na 77 posto), u umjetničkom području (sa 28 posto na 100 posto), kod humanističkih znanosti (sa 33 posto na 74 posto), te kod tehničkih znanosti (sa 38 posto na 65 posto).

Slika 34. Postotak *stručnih studijskih programa* u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju stručne prakse u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

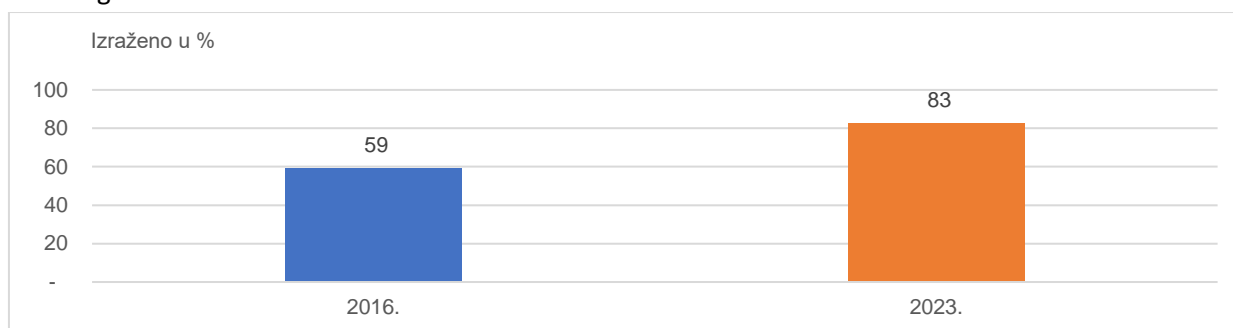

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb

4. Suradnja visokih učilišta i poslodavaca

Suradnja visokih učilišta i poslodavaca jedan je od preduvjeta uspješne organizacije i izvedbe stručne prakse. Ona može biti formalizirana ili neformalizirana. Predmet ovog dijela istraživanja je u kojoj je mjeri organizacija stručne prakse rezultat sustavne suradnje između visokih učilišta i poslodavaca, tj. u kojoj je mjeri izvođenje stručne prakse formalizirano ugovorom između visokih učilišta i poslodavaca? Uvod u analizu započinje usporedbom udjela studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2016. i 2023. godini. Rezultati provedene analize prikazani su na slici 35.

Slika 35. Postotak studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Zapaža se značajnije povećanje udjela programa u kojima je izvođenje stručne prakse formalizirano ugovorom između poslodavca i visokog učilišta. Pri tome je taj udio 2016. godine iznosio 59 posto, a 2023. godine 83 posto.

Detaljniji uvid u suradnju između visokih učilišta i poslodavaca u organizaciji i izvedbi stručne prakse donosi nastavak istraživanja u kojemu je provedena analiza prema vrstama i razinama studijskih programa, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta, prema osnivaču, te prema znanstvenim područjima.

4.1. Prema vrstama i razinama studijskih programa

Dobiveni rezultati prikazani u tablici 17 pokazuju *kako je na stručnim studijima u prosjeku veći udio programa u kojima je stručna praksa formalizirana ugovorom između visokog učilišta i poslodavca u odnosu na sveučilišne studije.* U 2023. godini taj je udio na stručnim studijima bio 89 posto, a na sveučilišnim studijima 80 posto. Stručna je praksa u najvećoj mjeri formalizirana ugovorom na stručnim preddiplomskim studijima – 90 posto, a najmanje na sveučilišnim integriranim preddiplomskim i diplomskim studijima – 75 posto.

Uzme li se u razmatranje obuhvat studenata stručnom praksom na programima gdje je ona formalizirana, dobije se još veći omjer u korist stručnih studija. Na stručnim studijima je u 2023. godini bilo 94 posto

studenta obuhvaćeno praksom za koju je formalizirana suradnja između poslodavaca i visokih učilišta (tablica 17). Istovremeno obuhvat studenata na sveučilišnim studijima bio je 78 posto.

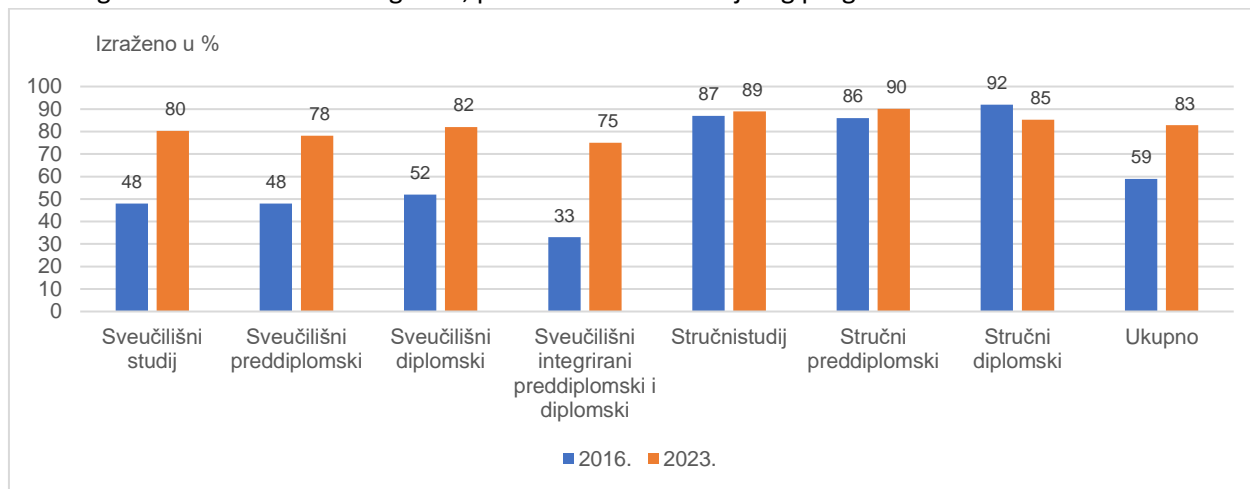
Tablica 17. Postotak studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2023. godini, prema razinama studijskog programa

Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% studijskih programa u kojima je stručna praksa formalizirana ugovorom	% studenata koji su obuhvaćeni praksom za koju je formalizirana suradnja između poslodavaca i učilišta
Sveučilišni	294	80	78
- preddiplomski	96	78	77
- diplomski	178	82	75
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	75	84
Stručni	118	89	94
- preddiplomski	91	90	95
- diplomski	27	85	89
Ukupno	412	83	83

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Usporedba rezultata u godinama 2016. i 2023. ukazuje na znatno povećanje udjela studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta na sveučilišnim studijima. U prosjeku je to povećanje bilo sa 48 posto na 80 posto.

Slika 36. Postotak studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2016. i 2023. godini, prema razinama studijskog programa

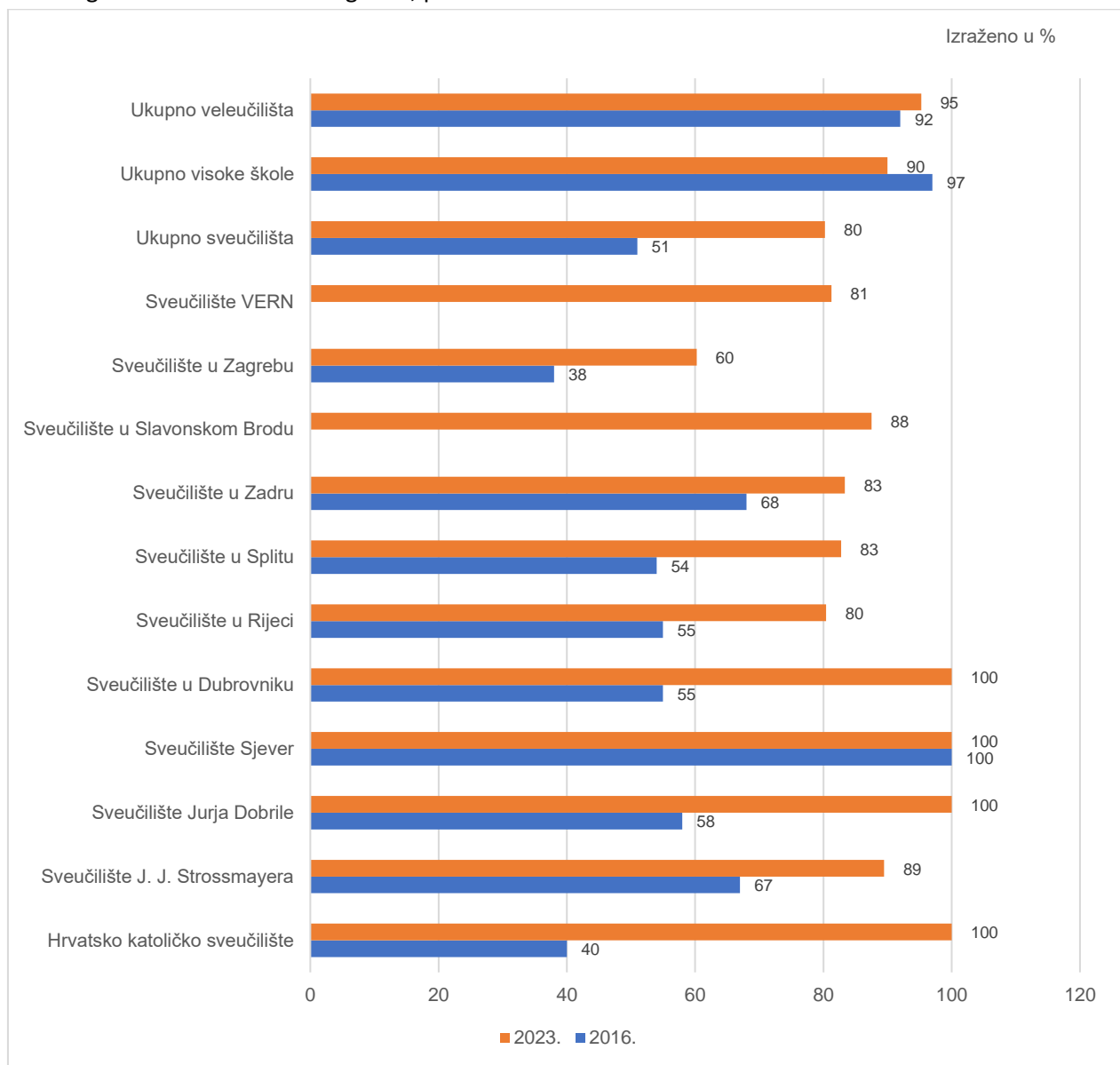
Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Budući da je na stručnim studijima 2016. godine ostvaren već razmjerno veliki udio programa u kojima je praksa formalizirana ugovorom, u promatranom razdoblju nije došlo do osjetnijeg povećanja udjela na ovoj razini studija. Tako je udio programa na stručnim studijima u kojima je praksa formalizirana ugovorom između visokog učilišta i poslodavca u 2016. godini iznosio 87 posto, a u 2023. godini 89 posto.

4.2. Prema vrstama visokih učilišta

Rezultati analize prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta pokazuju kako je na analiziranim sveučilištima u prosjeku došlo do znatno većeg povećanja udjela programa u kojima je stručna praksa formalizirana ugovorom, u odnosu na ukupno analizirane visoke škole i veleučilišta (slika 37). Razloge valja tražiti u činjenici da su sveučilišta u prosjeku imala znatno manje formaliziranu suradnju s poslodavcima u 2016. godini. To je usko korelirano sa vrstama studijskih programa, budući da se na visokim školama i veleučilištima izvode stručni programi, na kojima je praksa više formalizirana u odnosu na sveučilišne programe.

Slika 37. Postotak studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2016. i 2023. godini, prema vrstama visokih učilišta

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, Sveučilištu Sjever, Sveučilištu u Dubrovniku i Hrvatskom katoličkom sveučilištu, svi studijski programi s praksom u 2023. godini imali su formaliziranu suradnju između visokih učilišta i poslodavaca o izvođenju stručne prakse (100 posto). Istovremeno najmanji je udio studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta zabilježen na Sveučilištu u Zagrebu – 60 posto.

4.3. Prema osnivaču

Rezultati provedene analize u 2023. godini pokazuju kako je kod privatnih osnivača veći udio studijskih programa u kojima je stručna praksa formalizirana ugovorom nego kod javnih osnivača (tablica 18). U 2023. godini udio programa s formaliziranom suradnjom kod privatnih osnivača je bio na razini 90 posto, a kod javnih osnivača 82 posto.

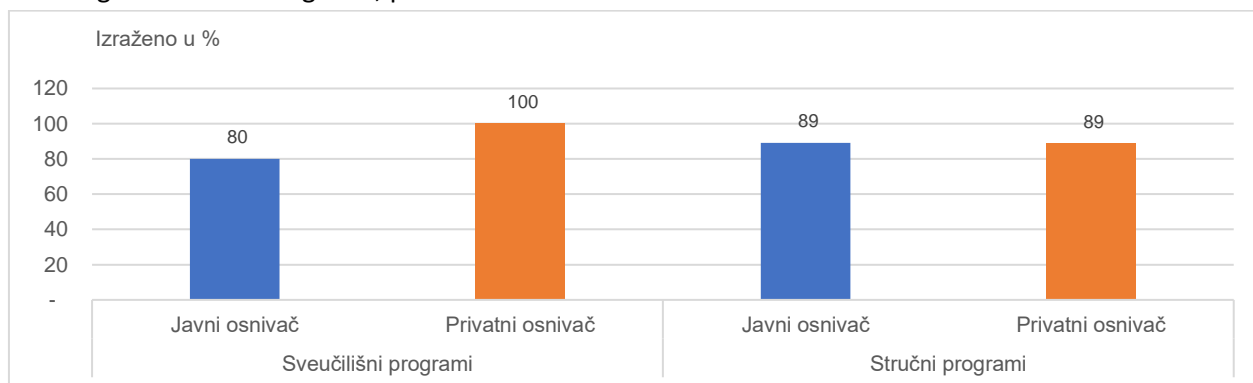
Tablica 18. Postotak studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2023. godini, prema osnivaču

	Sveučilišni studijski programi		Stručni studijski programi		Ukupno (sveučilišni + stručni programi)	
	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač	Javni osnivač	Privatni osnivač
Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	290	4	73	45	363	49
% studijskih programa u kojima je stručna praksa formalizirana ugovorom	80	100	89	89	82	90

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Zanimljivim se čini podatak kako je na stručnim studijskim programima podjednak udio studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta, i kod javnih osnivača i kod privatnih osnivača - 89 posto. Značajnija je razlika na sveučilišnim studijskim programima. Pri tome je udio programa s formaliziranom suradnjom kod javnih osnivača 80 posto, a kod privatnih osnivača 100 posto (slika 38).

Slika 38. Postotak studijskih programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2023. godini, prema osnivaču

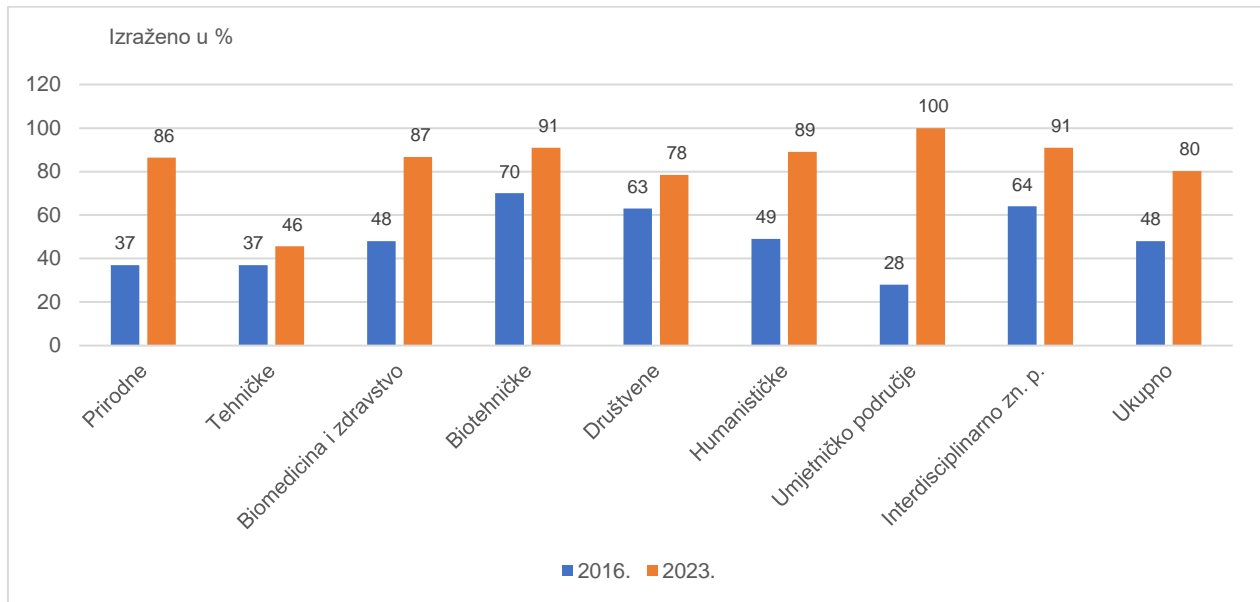

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

4.4. Prema područjima i poljima

Rezultati provedene analize prema znanstvenim područjima potvrđuju nalaze prema kojima je u prosjeku kod svih znanstvenih područja stručna praksa u većoj mjeri formalizirana na *stručnim studijima* nego na *sveučilišnim studijima*. To se možda najviše očituje u tehničkim znanostima kod kojih je u 2023. godini na stručnim studijima udio programa za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta iznosio 82 posto, a na sveučilišnim studijima 46 posto (slika 39 i slika 40).

Slika 39. Postotak *sveučilišnih studijskih programa* za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

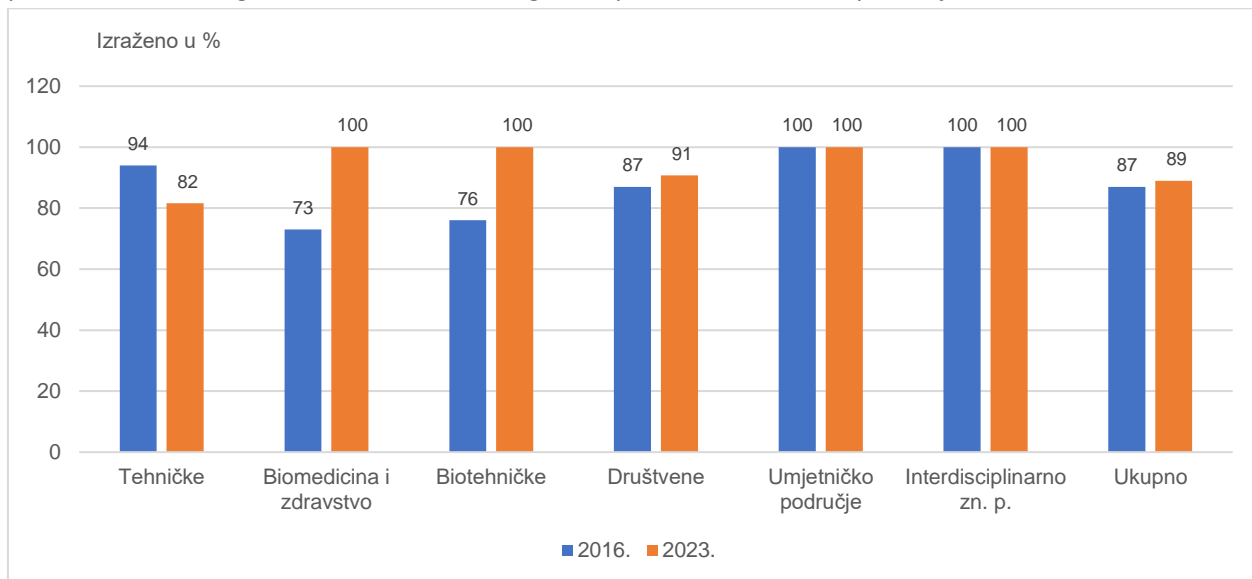
Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Analiza dinamike kretanja u razdoblju od 2016. do 2023. godine prema znanstvenim područjima dodatno ukazuje na poboljšanje suradnje između poslodavaca i visokih učilišta u organizaciji i izvedbi stručne prakse. To se očituje u povećanju udjela studijskih programa u kojima je stručna praksa formalizirana, po svim analiziranim znanstvenim područjima.

Pri tome je najveće relativno povećanje na *sveučilišnim studijima* zabilježeno u umjetničkom području (sa 28 posto na 100 posto). Slijede prirodne znanosti, kod kojih je udio programa u kojima je stručna praksa formalizirana povećan sa 37 posto na 86 posto, te biomedicina i zdravstvo gdje je udio povećan sa 48 posto na 87 posto.

Istovremeno, od analiziranih znanstvenih područja na *stručnim studijima* najveća povećanja udjela programa kod kojih postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta zabilježena su u području biomedicine i zdravstva (sa 73 posto na 100 posto), i u području biotehničkih znanosti (sa 76 posto na 100 posto).

Slika 40. Postotak *stručnih studijskih programa* za koje postoji ugovor o izvođenju stručne prakse između poslodavca i visokog učilišta u 2016. i 2023. godini, prema znanstvenim područjima

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

U nastavku *Studije* slijedi poglavlje u kojemu se istražuje suradnja studenata i poslodavaca u organizaciji i provedbi stručne prakse.

5. Suradnja studenata i poslodavaca

Uz visoka učilišta, studenti i poslodavci su ključni dionici u organizaciji i izvedbi stručne prakse. U ovom dijelu istraživanja analizira se način na koji je reguliran status studenta kod poslodavca, te isplaćuje li poslodavac studentu novčanu naknadu za vrijeme stručne prakse?

5.1. Status studenta

Status studenta kod poslodavca za vrijeme trajanja stručne prakse može biti različito formalno reguliran. Provedenim anketnim istraživanjem bili su ponuđeni sljedeći oblici statusa studenta na praksi:

- sporazum: poslodavac – visoko učilište;
- studentski ugovor;
- ugovor o stručnoj praksi;
- ugovor o djelu;
- neki drugi ugovor.

Analiza statusa studenta kod poslodavca na stručnoj praksi provedena je prema vrstama i razinama studijskih programa, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta, prema osnivaču, te prema znanstvenim područjima.

5.1.1. Prema vrstama i razinama studijskih programa

Rezultati provedene analize prema vrstama i razinama studijskih programa potvrđuju kako je status studenta na praksi u najvećoj mjeri formalno reguliran sporazumom između visokog učilišta i poslodavca. Takav oblik formalnog statusa studenta na praksi je zastupljen na 59 posto sveučilišnih studijskih programa, te na 49 posto stručnih studijskih programa (tablica 19).

Tablica 19. Postotak studijskih programa u kojima je stručna praksa regulirana jednim od analiziranih načina u 2023. godini, prema razinama studijskih programa

Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	Sporazum: poslodavac – visoko učilište	Studentski ugovor	Ugovor o stručnoj praksi	Neki drugi ugovor	Ostalo (nije specificirano)
Sveučilišni	294	59	1	14	5	21
- preddiplomski	96	54	2	18	7	19
- diplomski	178	62	-	12	3	23
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	45	-	20	15	20
Stručni	118	49	4	14	12	20
- preddiplomski	91	49	5	12	13	20
- diplomski	27	48	-	22	7	22
Ukupno	412	56	2	14	7	21

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Od preostalih oblika, na sveučilišnim studijima, kod 1 posto programa status studenta reguliran je studentskim ugovorom, kod 14 posto programa ugovorom o stručnoj praksi, dok je kod 5 posto sveučilišnih programa status studenta na praksi reguliran nekim drugim ugovorom. Istovremeno na stručnim studijima, od preostalih oblika, izdvaja se ugovor o stručnoj praksi koji je zastupljen na 14 posto stručnih programa. Studentski ugovor je zastupljen kod 4 posto programa, a neki drugi ugovor kod 12 posto stručnih programa.

5.1.2. Prema vrstama visokih učilišta

Analiza prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta ukazuje na raznolike pristupe reguliranja statusa studenta na stručnoj praksi. Reguliranje prakse putem *sporazuma poslodavac-visoko učilište* je najviše zastupljeno na studijskim programima na Hrvatskom katoličkom sveučilištu (100 posto). Slijede Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (78 posto), i Sveučilište u Dubrovniku (67 posto).

Tablica 20. Postotak studijskih programa u kojima je stručna praksa regulirana jednim od analiziranih načina u 2023. godini, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta

Sveučilište	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	Sporazum: poslodavac – visoko učilište	Studentski ugovor	Ugovor o stručnoj praksi	Neki drugi ugovor	Ostalo (nije specificirano)
Hrvatsko katoličko sveučilište	2	100	-	-	-	-
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera	95	78	-	9	3	9
Sveučilište Jurja Dobrile	13	38	-	54	-	8
Sveučilište Sjever	5	20	-	40	20	20
Sveučilište u Dubrovniku	6	67	-	33	-	-
Sveučilište u Rijeci	46	65	-	15	11	9
Sveučilište u Splitu	29	55	3	17	-	24
Sveučilište u Zadru	36	33	-	19	-	47
Sveučilište u Slavonskom Brodu	8	63	-	25	-	13
Sveučilište u Zagrebu	83	46	1	11	7	35
Sveučilište VERN	16	19	-	0	63	19
Ukupno sveučilišta	339	56	1	15	7	21
Ukupno visoke škole	10	50	50	0	-	-
Ukupno veleučilišta	63	56	-	14	6	24
Ukupno visoke škole i veleučilišta	73	55	7	12	5	21
Sveukupno	412	56	2	14	7	21

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Na studijskim programima na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli i Sveučilištu Sjever preferira se reguliranje statusa studenta na praksi preko ugovora o stručnoj praksi (tablica 20). Istovremeno na Sveučilištu VERN je najzastupljeniji neki drugi oblik ugovora kojim se regulira status studenta na praksi kod poslodavca.

5.1.3. Prema osnivaču

Rezultati provedene analize prema osnivaču pokazuju kako se i kod javnih osnivača i kod privatnih osnivača preferira reguliranje stručne prakse putem sporazuma poslodavac – visoko učilište (tablica 21).

Kod javnih osnivača takav oblik reguliranja stručne prakse zastupljen je u prosjeku na 57 posto studijskih programa, a kod privatnih osnivača na 47 posto studijskih programa.

Tablica 21. Postotak studijskih programa u kojima je stručna praksa regulirana jednim od analiziranih načina u 2023. godini, prema osnivaču

Osnivač	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	Sporazum: poslodavac – visoko učilište	Studentski ugovor	Ugovor o stručnoj praksi	Neki drugi ugovor	Ostalo (nije specificirano)
Javni osnivač	363	57	1	15	4	23
Privatni osnivač	49	47	10	10	25	8

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Uz sporazum poslodavac-visoko učilište, kod javnih osnivača raširen oblik reguliranja stručne prakse je i preko ugovora o stručnoj praksi – u prosjeku na 15 posto programa. Istovremeno, nekim drugim ugovorom praksa je regulirana u prosjeku na 4 posto studijskih programa, a preko studentskog ugovora na 1 posto studijskih programa.

Kod privatnih osnivača, uz najčešće reguliran način prakse putem *sporazuma poslodavac-visoko učilište*, stručna praksa je regulirana i preko *studentskog ugovora* – na 10 posto programa, preko *ugovora o stručnoj praksi* - na 10 posto programa, te preko *nekih drugih ugovora* - na 25 posto programa.

5.1.4. Prema područjima i poljima

Analiza prema znanstvenim područjima na sveučilišnim i stručnim programima također potvrđuje kako je *sporazum: poslodavac-visoko učilište* najrašireniji oblik reguliranja statusa studenta na stručnoj praksi.

Tablica 22. Postotak studijskih *sveučilišnih* programa u kojima je stručna praksa regulirana jednim od analiziranih načina u 2023. godini, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta

Sveučilište	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	Sporazum: poslodavac – visoko učilište	Studentski ugovor	Ugovor o stručnoj praksi	Neki drugi ugovor	Ostalo (nije specificirano)
Prirodne	22	55	5	18	9	14
Tehničke	46	37	2	17	0	43
Biomedicina i zdravstvo	15	60	-	13	27	0
Biotehničke	11	73	-	18	0	9
Društvene	79	70	-	8	9	14
Humanističke	73	49	-	15	1	34
Umjetničko područje	26	96	-	0	4	0
Interdisciplinarno znanstveno područje	22	45	-	41	0	14
Sveukupno	294	59	1	14	5	21

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb

Od analiziranih znanstvenih područja, svojevrsni izuzetak je interdisciplinarno područje u kojemu je uz *sporazum: visoko učilište -poslodavac*, stručna praksa veoma često regulirana *ugovorom o stručnoj praksi*. Na sveučilišnim studijima je to u prosjeku na 41 posto studijskih programa, a na stručnim studijima na 50 posto studijskih programa (tablica 22 i tablica 23).

Tablica 23. Postotak studijskih *stručnih* programa u kojima je stručna praksa regulirana jednim od analiziranih načina u 2023. godini, prema sveučilištima i vrstama visokih učilišta

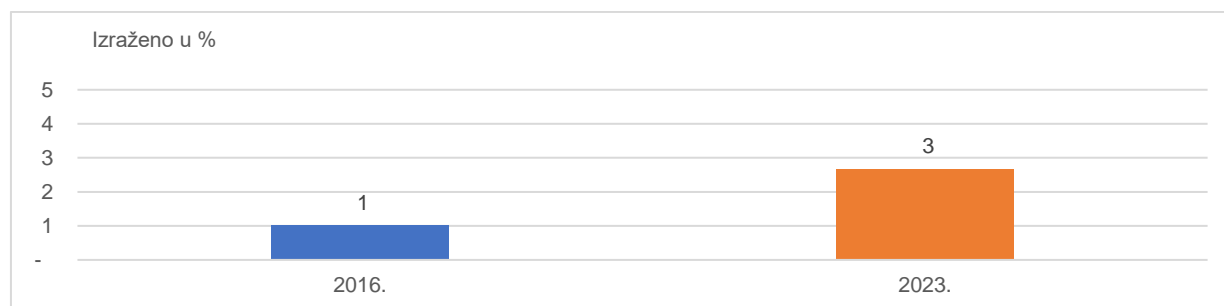
Sveučilište	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	Sporazum: poslodavac – visoko učilište	Studentski ugovor	Ugovor o stručnoj praksi	Neki drugi ugovor	Ostalo (nije specificirano)
Prirodne	-	-	-	-	-	-
Tehničke	38	45	8	5	13	29
Biomedicina i zdravstvo	15	93	-	-	-	7
Biotehničke	7	86	-	14	-	-
Društvene	54	35	4	24	15	22
Humanističke	1	100	-	-	-	-
Umjetničko područje	1	-	-	-	100	-
Interdisciplinarno znanstveno područje	2	50	-	50	-	-
Sveukupno	118	49	4	15	12	20

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb

5.2. Novčana naknada

Osim samog formalnog reguliranja statusa studenta na stručnoj praksi kod poslodavca nezaobilazno je pitanje isplaćuje li poslodavac studentu novčanu naknadu za odrađenu stručnu praksu? Budući da su izvor podataka za provedbu ovoga istraživanja odgovori prikupljeni od visokih učilišta (a ne studenata i poslodavaca), tumačenja dobivenih rezultata valja uzeti s dozom ograničenja i opreza.

Slika 41. Postotak studijskih programa u kojima poslodavac isplaćuje novčanu naknadu studentu za vrijeme stručne prakse u 2016. i 2023. godini

Izvor za originalne podatke: Anкета MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb

Na slici 41 prikazana je usporedba postotka studijskih programa u kojima poslodavac isplaćuje novčanu naknadu studentu za vrijeme stručne prakse u 2016. i 2023. godini. Iako je postotak mali i u 2016. i u 2023. godini, prema dobivenim rezultatima razvidan je trend rasta. Pri tome je u 2016. godini u prosjeku na 1 posto studijskih programa zabilježeno kako poslodavac isplaćuje studentu novčanu naknadu za vrijeme trajanja prakse, dok je u 2023. godini to bilo u prosjeku na 3 posto studijskih programa.

Tablica 24. Postotak studijskih programa u kojima poslodavac isplaćuje novčanu naknadu za vrijeme stručne prakse u 2023. godini, prema razinama studijskih programa

Razina studijskog programa	Broj studijskih programa koji nude stručnu praksu	% studijskih programa u kojima poslodavac isplaćuje novčanu naknadu za vrijeme stručne prakse	% studenata koji se nalaze na programima stručne prakse gdje poslodavac isplaćuje naknadu
Sveučilišni	294	2	3
- preddiplomski	96	3	6
- diplomski	178	1	1
- integrirani preddiplomski i diplomski	20	-	-
Stručni	118	5	8
- preddiplomski	91	7	9
- diplomski	27	-	-
Ukupno	412	3	4

Izvor za originalne podatke: Anketa MZO-a u suradnji s Ekonomskim institutom, Zagreb.

Analizirajući postotak studijskih programa u kojima poslodavac isplaćuje novčanu naknadu za vrijeme stručne prakse u 2023. godini prema razinama studijskih programa, može se ustvrditi kako je najveći postotak na stručnim preddiplomskim studijima – 7 posto programa (tablica 24). Tu je ujedno u prosjeku i najveći postotak studenata kojima je u 2023. godini poslodavac isplatio novčanu naknadu za stručnu praksu – 9 posto studenata.

Iako ovim istraživanjima nije bilo moguće dobiti potpun odgovor isplaćuju li poslodavci studentima naknadu za odrađenu praksu, to bi svakako bilo poželjno. Naknada studentima za odrađenu praksu pridonijet će motivaciji studenta za stručnu praksu, jačanju radne etike i doprinosa poslodavcu u vidu konačne realizacije poslovnih rezultata.

6. Zaključci

Poglavlje *Zaključci* sadrži: osnovne nalaze provedene analize; identifikaciju postojećih strukturnih, financijskih, kadrovskih i ostalih prepreka; identifikaciju pozitivnih mjera i politika; primjere dobre prakse na visokim učilištima; te preporuke za povećanje zastupljenosti i unapređenje kvalitete stručne prakse.

6.1. Osnovni nalazi provedene analize

Usprkos postojanju brojnih strukturnih, kadrovskih i financijskih prepreka u organizaciji i izvedbi stručne prakse, prikazani rezultati analize zastupljenosti i kvalitete stručne prakse svjedoče o pozitivnim pomacima. Pri tome je u razdoblju 2016.-2023. razvidno povećanje zastupljenosti i unapređenje kvalitete stručne prakse.

- Povećanje zastupljenosti stručne prakse je na tragu teze kako ***mnoga visoka učilišta sve više prepoznaju ulogu i važnost stručne prakse za relevantnost pojedinih studijskih programa***, kao i obrazovnog procesa u cjelini.
- ***Povećanje zastupljenosti stručne prakse kod poslodavaca*** se može pripisati intenzivnoj suradnji visokih učilišta i poslodavaca. Uslijed dinamičnih kretanja na tržištu rada, i nedostatka kvalificirane radne snage, poslodavci nastoje kroz stručnu praksu osigurati zapošljavanje mladih, obrazovanih i kompetentnih ljudi. Istovremeno zapošljavanje studenata po završetku studija od značaja je i za visoka učilišta, jer se pozitivno odražava na relevantnost upisa i studiranja pojedinih studijskih programa.
- Utvrđen je ***rast zastupljenosti stručne prakse po svim razinama studijskih programa***.
- Stručna praksa je u 2023. godini ***najviše zastupljena na stručnim preddiplomskim studijima***.
- Identificirani su različiti pristupi u organizaciji prakse na studijskim programima, pri čemu se, generalno promatrajući, ***povećao postotak programa u kojima je stručna praksa obvezni kolegij***.
- ***Dodjeljivanje ECTS bodova*** pokazuje se iznimno važnim za relevantnost stručne prakse na studijskom programu, za samu motivaciju studenata za praksom, te za kvalitetu stručne prakse.
- Rezultati potvrđuju ***kako su ishodi učenja prepoznati kao važan segment izgradnje i unapređenja kvalitete stručne prakse***. Pri tome se u razdoblju 2016.-2023. ***povećao udio programa s definiranim ishodima učenja po svim znanstvenim područjima***.
- Dobiveni rezultati potvrđuju ***značajnije povećanje udjela studijskih programa u kojima poslodavci osiguravaju mentore za stručnu praksu***. To se može objasniti pojačanim zanimanjem poslodavaca za stručnom praksom, te poboljšanjem suradnje između visokih učilišta i poslodavaca.
- Uz navedeno, ***povećao se udio studijskih programa u kojima mentor sudjeluje u vrednovanju ishoda učenja koji se stječu stručnom praksom***. Ono je prisutno po svim razinama studijskih programa, a naročito je izraženo na sveučilišnim studijskim programima.
- Rezultatima provedene analize potvrđeno je značajnije ***povećanje udjela studijskih programa u kojima je izvođenje stručne prakse formalizirano ugovorom između poslodavca i visokog učilišta***.
- Iako je postotak studijskih programa na kojima poslodavci isplaćuju studentima naknadu za praksu relativno mali, ***razvidan je trend rasta plaćanja novčane naknade studentima za vrijeme trajanja prakse***.

6.2. Identifikacija postojećih strukturnih, financijskih, kadrovskih i ostalih prepreka

Identifikacija strukturnih, financijskih i kadrovskih prepreka u organizaciji i izvedbi stručne prakse može pridonijeti djelomičnom ili potpunom uklanjanju istih te u konačnici pridonijeti unapređenju zastupljenosti i kvalitete stručne prakse. Valja napomenuti da su identificirane prepreke rezultat provedenog istraživanja među visokim učilištima.

Rezultati istraživanja pokazuju kako je ključna strukturna prepreka u organizaciji i provedbi stručne prakse *kod poslodavaca*:

- **nedovoljan broj poduzeća** koja bi uz primanje studenata na praksu imala organiziranog i mentora prakse, sve uz odgovarajuće administrativno praćenje od strane visokog učilišta;
- *poslodavci se teško odlučuju za prihvaćanje većeg broja studenata na stručnu praksu*, jer im to usporava poslovne aktivnosti.

Među financijskim preprekama stručne prakse kod poslodavaca ističu se:

- **izostanak financijske naknade mentorima stručne prakse** (primjerice stručna praksa mentorima u školama se ne honorira, naknadu dobivaju isključivo za ogledne sate koja je relativno mala).

Identificirane kadrovske prepreke vezane su uz:

- **nedostatak nastavnog kadra uključenog u organizaciju stručne prakse**. Nastavnici uključeni u organizaciju stručne prakse kod poslodavca često su dodatno opterećeni obavezama oko organizacije prakse za veliki broj studenata što im otežava usklađivanje s ostalim nastavnim obavezama.

Najčešće prepreke u organizaciji stručne prakse na visokim učilištima su:

- **izostanak financijske naknade mentorima;**
- **nedovoljna kvaliteta opreme;**
- **ograničeni prostorni uvjeti;**
- **nedostatna financijska sredstva vježbaonicama** za organizaciju i provedbu stručne prakse te
- općenito **potreba poboljšanja materijalnih uvjeta.**

Kod drugih oblika stručne prakse identificirane su sljedeće prepreke:

- studenti često nisu u dovoljnoj mjeri **motivirani za izvannastavnu (neobveznu) aktivnost;**
- dodatni je problem što **nerijetko dogovaraju praksu bez posredovanja visokog učilišta. Time je otežano ili u potpunosti onemogućeno praćenje kvalitete prakse.** U konačnici visoko učilište često puta nije u mogućnosti priznati obavljenu stručnu praksu kao dodatnu izvannastavnu aktivnost koja donosi dodatne ECTS bodove;
- **Centrima karijera** organiziranim pri visokim učilištima **često puta nisu osigurana stalna radna mjesta voditelja i suradnika** što predstavlja prepreku u dugoročnom planiranju aktivnosti *Centara karijera* i radu na povećanju različitih vrsti stručnih praksi kao i na motiviranju studenata za uključivanje u stručnu praksu.

Dugoročne strukturne, financijske i kadrovske prepreke za stručnu praksu mogu proizaći uslijed nepovoljnih demografskih kretanja praćenih negativnim prirodnim priraštajem i odljevom mladog

*stanovništva iz zemlje. To se u konačnici može negativno odraziti u vidu nedostatka nastavnog kadra, nedovoljnog broja mentora za stručnu praksu, te u konačnici u značajnijem padu broja upisanih studenata na visoka učilišta i studijske programe.*¹²

6.3. Identifikacija primjera pozitivnih mjera i politika

Primjeri pozitivnih mjera i politika u organizaciji i provedbi stručne prakse, identificirani ovim istraživanjem, mogu biti od koristi visokim učilištima, studentima i poslodavcima u izgradnji i usavršavanju sustava stručne prakse koji će neprijeporno pridonijeti samoj kvaliteti obrazovnog procesa te u konačnici olakšati studentima uključivanje u svijet rada. Identificirani su sljedeći primjeri pozitivnih mjera i politika:

- **Izgradnja digitalne platforme na visokim učilištima** koja olakšava poslodavcima i studentima uključivanje u proces organizacije i odrađivanja stručne prakse;
- **Uvođenje stručne prakse kao obaveznog kolegija** (na studijskim programima i smjerovima gdje je to moguće uvažavajući samu narav studijskog programa). Rezultati istraživanja su pokazali kako se mjera uvođenja stručne prakse kao obaveznog kolegija u zadnjem semestru prijediplomskog stručnog studija na pojedinim visokim učilištima ispostavila kao jedan od ključnih elemenata povezivanja s gospodarstvom te je značajno pridonijela zapošljavanju studenata;
- **Dodjeljivanje po mogućnosti što većeg broja ECTS bodova za kolegij stručna praksa, kao i za kolegije gdje je stručna praksa ili praktična nastava sastavni dio nekog od kolegija.** Osim motivacije studenata za stručnom praksom, time se ukazuje na relevantnost stručne prakse za studij, i kasnije uključivanje u svijet rada;
- **Izgradnja i provedba upitnika o zadovoljstvu studenata stručnom praksom.** Rezultati istraživanja ukazuju na činjenicu da studenti koji su jako zadovoljni praksom u većini slučajeva bi preporučili praksu kod odabranog poslodavca. Time se olakšava studentima koji još nisu obavili praksu pronalazak odgovarajućeg poslodavca za stručnu praksu.;
- **Izgradnja i provedba upitnika o zadovoljstvu poslodavaca sa studentima na stručnoj praksi.** Osim povratne informacije o zadovoljstvu poslodavaca kompetencijama i radom studenata na stručnoj praksi, provedbom ovoga upitnika dobivaju se i informacije o usklađenosti kompetencija koje studenti stječu na pojedinim studijskim programima sa potrebama poslodavaca;
- **Ulaganja u nabavu postrojenja i opreme namijenjenih izvedbi praktične obuke.** Primjerice, ulaganje u nabavu školskog broda i sufinanciranje troškova plovidbe od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja pokazala se kao poticajna mjera za unapređenje kvalitete izvedbe praktične obuke na visokom učilištu.

¹² Prema podacima Državnog zavoda za statistiku i Agencije za znanost i visoko obrazovanje u akademskoj godini 2013/2014. broj upisanih studenata ukupno na svim aktivnim studijskim programima bio je 166.061, dok je u akademskoj godini 2021/2022. broj upisanih studenata bio 161.086. Uz istovremeni pad broja upisanih studenata, broj aktivnih studijskih programa se povećava. Prema dostupnim podacima iz *Upisnika studijskih programa* Ministarstva znanosti i obrazovanja u akademskoj godini 2013/2014. zabilježen je ukupno 1201 aktivni studijski program, dok je u akademskoj godini 2021/2022. bilo 1693 aktivnih studijskih programa.

6.4. Primjeri dobre prakse na visokim učilištima

Rezultati istraživanja potvrdili su čitav niz primjera dobre prakse. Pozitivni primjeri mogu biti putokaz drugim visokim učilištima u izgradnji, organizaciji i praćenju kvalitete stručne prakse, kao i suradnje s poslodavcima. Također, sama organizacija i izvedba stručne prakse podložna je potrebama kontinuiranog usavršavanja i prilagođavanja sa suvremenim potrebama tržišta rada. U nastavku će se navesti neki od ključnih primjera dobre prakse identificiranih ovim istraživanjem. **Pri tome je posebno važno istaknuti pozitivan primjer stručne prakse činjenicu da studenti nerijetko nakon obavljanja stručne prakse se i zapošljavaju kod poslodavca kod kojeg su odradili praksu.** Dobivenim rezultatima, identificirani su i ostali primjeri dobre prakse:

- **Uspostava i izgradnja Centra karijera** na visokom učilištu. Rezultati istraživanja pokazuju veoma pozitivnu ulogu *Centara karijera*. Pri tome *Centri karijera* na godišnjoj razni organiziraju sajmove poslova na kojima studenti imaju mogućnost upoznati poslodavce te dogovoriti praksu ili čak buduće zaposlenje. Pokazalo se kako se studenti u velikom broju zapošljavaju kod poslodavca kod kojeg su obavili stručnu praksu upravo posredovanjem *Centara karijera*;
- **Provedba stručne prakse preko e-platfome** kojoj imaju pristup studenti, poslodavci i voditelj kolegija *stručna praksa*;
- **Razvoj i primjena oblak aplikacije za praćenje provedbe studentske prakse.** Primjena oblak aplikacije bitno olakšava studentima uključivanje u stručnu praksu. Istovremeno, voditeljima stručne prakse omogućava učinkovito praćenje same prakse, a visokim učilištima monitoring cijelog procesa. Implementacija oblak aplikacije u konačnici rezultira povećanjem efikasnosti, značajnim vremenskim uštedama, i administrativnim rasterećenjem;¹³
- **Studenti kroz stručnu praksu kreiraju ideju i temu za završni rad te nerijetko u suradnji s poslodavcem i za poslodavca izrađuju vrlo praktične završne radove;**
- **Stručnjaci iz poslovnih subjekata kod kojih studenti obavljaju stručnu praksu, uključeni su u nastavu iz stručnih predmeta;**
- Organizacija i izvedba stručne prakse u realnom sektoru, u proizvodnim tvrtkama, **olakšava studentima upoznavanje svih faza poslovnog procesa: od nabave, proizvodnje, skladištenja, financija i računovodstva, marketinga, pa sve do prodaje;**
- Kod izvođenja stručne prakse u području prirodnih znanosti: **izravno uključivanje studenata u laboratorijski rad, savladavanje laboratorijskih tehnika te stjecanje praktičnog iskustva s obradom rezultata;**
- U tehničkim znanostima potvrđeni su primjeri dobre prakse pri čemu su pojedini **studenti na praksi ostvarili zapažene rezultate u području programiranja rada CNC strojeva i uređaja, razvoja složenih robotskih sustava u tvrtkama za proizvodnju opreme, te u rješavanju i postavljanju naprednih tehničkih rješenja mikrolokacije** u proizvodnim tvrtkama;
- Pozitivni primjeri provedbe stručnih praksi u odgojno-obrazovnim ustanovama uključuju **svestranije uključivanje studenata polaznika u što više aktivnosti vezanih uz nastavne i**

¹³ Detaljnije o implementaciji oblak aplikacije za praćenje provedbe studentske prakse se može naći u znanstvenom radu Stolnik i Trstenjak (2022).

izvannastavne aktivnosti kroz neposredan rad s učenicima, kao i u različite oblike administrativnih poslova vezanih uz zanimanje za koje se obrazuju;

- Dodatni pozitivan primjer zabilježen u odgojno-obrazovnim ustanovama **je plaćanje naknade preko studentskog servisa studentima za odrađenu stručnu praksu u vrtićima**. Na taj način su studenti dodatno motivirani na praksi i značajno pridonose u realizaciji odgojno-obrazovnog procesa;
- U području biomedicine i zdravstva zabilježeno je kako **pojedina visoka učilišta isplaćuju naknadu za rad mentorima (asistentima) koji vode studente tijekom stručne prakse** što se pozitivno odražava na motivaciju za mentorstvom i u konačnici se poboljšava kvaliteta stručne prakse;
- Na pojedinim visokim učilištima u području društvenih znanosti je zabilježeno kako se uz obaveznu stručnu praksu, **organiziraju i provode razni oblici izvannastavnih aktivnosti** kao što su akademije u suradnji s poslodavcima za koje studenti ostvaruju dodatne ECTS bodove, modeli učenja kroz rad, organiziranje posjeta poduzećima, stručne radionice koje provode poslodavci, volonterske aktivnosti i sl. ECTS bodovi ostvaruju se za određene izvannastavne aktivnosti sukladno Pravilniku o priznavanju izvannastavnih aktivnosti studenata Sveučilišta u Zagrebu;
- Po završetku stručne prakse, **anketno ispitivanje studenata o njihovom zadovoljstvu praksom, i posljedično uklanjanje eventualno uočenih prepreka**.

6.5. Preporuke za povećanje zastupljenosti i unapređenje kvalitete stručne prakse

Na osnovi provedene analize i dobivenih rezultata istraživanja, definirane su **ključne preporuke za unapređenje zastupljenosti i kvalitete stručne prakse u studijskim programima koji se izvode na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj**. Ključne riječi u definiranju tih preporuka su: stručna praksa, znanje, suradnja, mentorstvo, tržište rada, istraživanja, međunarodna mobilnost, tehnološki razvoj, i zapošljavanje. Definirane su sljedeće preporuke:

- **Provoditi sveobuhvatna istraživanja o stručnoj praksi u kojima bi bili obuhvaćeni svi ključni dionici ovoga procesa. Uz visoka učilišta, to su studenti i poslodavci.** Istraživanja moraju biti znanstveno opravdana, međunarodno usporediva i konzistentna. Kroz njih valja **unapređivati metodološki okvir praćenja stručne prakse**. Konačni cilj je dobivanje sustavne i kvalitetne analitičke podloge za donošenje odgovarajućih mjera kojima bi se kontinuirano unapređivala zastupljenost i kvaliteta stručne prakse.
- **Osigurati dodatna financijska sredstva u vidu naknade mentorima za odrađena mentorstva stručne prakse.** Mentorstvo je jedan od najvažnijih stubova uspješne organizacije i izvedbe stručne prakse. Analiza prepreka ukazuje na problem nedostatnog broja mentora kod dijela poslodavaca i/ili neplaćanja dodatne naknade za odrađena mentorstva. Uz isticanje problema velike opterećenosti drugim obavezama u nastavnom procesu, ista prepreka u vidu izostanka naknade za mentore stručne prakse se prepoznaje i na visokim učilištima.
- **Poticati uspostavu Centara karijera na visokim učilištima čija je primarna uloga i zadaća olakšati povezivanje studenata i poslodavaca.** Analiza primjera dobre prakse pokazala je uspostavu *Centara karijera* pri visokim učilištima poželjnim oblikom potpore studentima u uključivanje u stručnu praksu, i

u konačnici u svijet rada. Istovremeno, analiza prepreka ukazala je na nedostatna financijska sredstva za uspostavu i kadrovsku ekipiranost *Centara karijera*. Time se otežava učinkovita provedba njihovih aktivnosti, što se može negativno odraziti na uključivanje studenata u stručnu praksu, te na samu kvalitetu stručne prakse.

- ***Osigurati dodatna financijska sredstva za nastavno i administrativno osoblje uključeno u organizaciju i provedbu stručne prakse.*** Rezultati provedene analize pokazuju kako stručna praksa u najvećem dijelu nije prepoznata kao dodatni nastavnički i administrativni angažman na visokim učilištima. Osim mentorstva, organizacija stručne prakse zahtijeva dodatne radne aktivnosti, organizacijske vještine, vještine pregovaranja s poslodavcima, praćenje studentske prakse, te iziskuje administrativno opterećenje (sklapanje ugovora, upućivanje studenata na praksu, potpisivanje suglasnosti studenta i sl.).

- ***Izgraditi digitalnu platformu – „burza prakse“ kojom bi se olakšalo povezivanje studenata i poslodavaca.***

- ***Poticati međunarodnu mobilnost studenata kroz uključivanje u stručnu praksu u inozemstvu.*** Za malo otvoreno gospodarstvo koje je snažno integrirano u međunarodne tokove roba, ljudi i kapitala, kao što je Hrvatska, od iznimne je važnosti ***pripremati studente za svijet rada u globalnom okruženju.*** Organizacijom i izvedbom stručne prakse kod poslodavaca ili na visokim učilištima u inozemstvu, studenti će poboljšati svoja praktična znanja, iskustva i vještine u međunarodnom okruženju.

- Rezultati su pokazali kako poduzeća nisu sklona primati relativno veliki broj studenata odjednom na praksu. To je i očekivano obzirom na samu prirodu i organizaciju proizvodnih i poslovnih procesa.

Stoga je potrebno u nastavnim planovima i programima vremenski okvir organizacije i izvedbe stručne prakse uskladiti sa zahtjevima i potrebama poslodavaca.

- Analiza stručne prakse kod poslodavca ukazuje na problem nedostatnog broja dostupnih mentora. Kako bi se premostila ova prepreka, nužno je, između ostaloga, ***poticati intenzivniju suradnju visokih učilišta i poslodavaca u pogledu organizacije mentorstva.*** Učinkovito upravljanje ljudskim potencijalima danas je preduvjet opstanka i razvoja poslovnih subjekata na tržištu. Uključivanje studenata u stručnu praksu jedan je od najefikasnijih modaliteta izgradnje kvalitetnih ljudskih potencijala. Često puta suočeni s problemom nedostatka kvalificirane radne snage na tržištu, značajan dio poduzeća danas prepoznaje važnost organizacije i provedbe stručne prakse. Međutim primarne aktivnosti većine poslodavaca nisu vezane za edukaciju i mentorstvo. Stoga ***suradnjom poslodavaca i visokih učilišta može se doći do optimalnog modaliteta mentorstva na korist svih dionika u provedbi stručne prakse (poslodavci – studenti - visoka učilišta).***

- Rezultati istraživanja gdje su analizirani primjeri dobre prakse pokazuju kako su stručnjaci iz pojedinih poslovnih subjekata kod kojih studenti obavljaju stručnu praksu, uključeni u nastavu iz stručnih predmeta. Stoga se preporuča ***poticati uvođenje više gostujućih predavanja stručnjaka iz svijeta rada.*** Gostujućim predavanjima stručnjaka iz svijeta rada poboljšat će se kvaliteta i značaj obrazovnog procesa.

- Dobiveni rezultati su potvrdili tezu kako studenti kroz stručnu praksu kreiraju ideju i temu za završni rad te nerijetko u suradnji s poslodavcem i za poslodavca izrađuju vrlo praktične završne radove. Iz toga razloga je važno ***poticati uključivanje mentora iz svijeta rada u izradu dnevnika stručne prakse te, po mogućnosti, u izradu završnih radova.***

- Kako bi visoka učilišta kroz svoje studijske programe što učinkovitije pratila, prilagodila se i zadovoljila suvremene potrebe tržišta rada, poželjno je ***uključivati stručnjake iz svijeta rada u kreiranje studijskih programa i nastavnih planova pojedinih kolegija, a naročito kolegija stručna praksa.***

- Rezultati istraživanja su potvrdili kako je jedna od značajnih prepreka u unapređenju kvalitetne stručne prakse na visokim učilištima neadekvatna oprema. Stoga je nužno **osigurati namjenska financijska sredstva za opremanje laboratorija i predavaonica za vježbe odgovarajućom opremom**, sukladno dinamici tehnološkog razvoja. To će u konačnici studentima omogućiti razvijanje i stjecanje kompetencija usklađenih sa suvremenim potrebama tržišta rada.
- **Poticati istraživačke potencijale studentske populacije** kroz zajedničko objavljivanje znanstvenih i stručnih radova studenata i nastavnika. To pridonosi jačanju mentorstava, istraživačkih kapaciteta studenata i širenju perspektiva i kompetencija studenata za poslijediplomske i doktorske studije koji se dobrim dijelom zasnivaju na istraživanju konkretnih fenomena u praksi.
- Rezultati istraživanja pozitivnih primjera stručne prakse su potvrdili tezu da stručna praksa kod poslodavca pridonosi kasnijem zapošljavanju studenata kod tog poslodavca. Iz tog razloga samo zanimanje studenata za upisivanje odgovarajućih visokih učilišta i studijskih programa će bitno ovisiti o dostupnosti i mogućnostima obavljanja stručne prakse i kasnijeg zapošljavanja. Sa stajališta visokog učilišta to jamči opstanak i razvoj visokih učilišta i studijskih programa. Stoga je **od iznimne važnosti za visoka učilišta i studijske programe kontinuirano unapređivati stručnu praksu kroz suradnju s poslodavcima, osnivanje Centra karijera, međunarodnu mobilnost studenata, uključivanje stručnjaka iz svijeta rada u nastavne procese, osiguranje dodatnih financijskih sredstva za mentorstvo stručne prakse**.
- Kretanja na tržištu rada danas su vrlo dinamična. To je uvjetovano nizom čimbenika od kojih se posebno izdvajaju: ubrzani tehnološki razvoj, globalizacija, integracija tržišta, digitalizacija, robotizacija i automatizacija proizvodnih i poslovnih procesa, demografska kretanja, jačanje konkurencijskog pritiska. **Stoga je od posebne važnosti za visoka učilišta kroz suradnju s poslodavcima kontinuirano pratiti dinamiku kretanja na tržištu te prilagođavati i usavršavati nastavni proces i studijske programe sa suvremenim potrebama tržišta rada**.
- **Nepovoljna demografska kretanja u zemlji koja se zasad na visokim učilištima dijelom prepoznaju u pojačanom opterećenju nastavnog kadra na pojedinim studijskim programima, nedostatku broja mentora za stručnu praksu, i padu broja upisanih studenata, iziskuju užu suradnju Ministarstva znanosti i obrazovanja sa svim drugim nadležnim ministarstvima i tijelima državnih vlasti u suočavanju s navedenim izazovima**.

Literatura

Agencija za znanost i visoko obrazovanje. (n.d.). Preuzeto s: <https://www.azvo.hr/hr/>

Botrić, Valerija (2017). Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

<https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/RazvojVisokogObrazovanja//Studija%20o%20stru%C4%8Dnoj%20praksi%20u%20visokom%20obrazovanju.pdf>

Buturac, Goran (2019). Gospodarski rast, konvergencija i članstvo u EU: empirijski dokazi iz Hrvatske. *Ekonomski preglad*, 70 (2): 173-208. <https://doi.org/10.32910/ep.70.2.2>

Donald, William E., Ashleigh, Melanie J. and Baruch, Yehuda (2018). Students' perceptions of education and employability: facilitating career transition from higher education into the labor market. *Career Development International*, 23 (5): 513-540. <https://doi.org/10.1108/CDI-09-2017-0171>

Državni zavod za statistiku. (n.d.). Preuzeto s: www.dzs.hr

Herbert, Ian P., Andrew T. Rothwell, Jane L. Glover, and Stephanie A. Lambert (2020). Graduate employability, employment prospects and work-readiness in the changing field of professional work. *The International Journal of Management Education*, 18 (2): 100378. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2020.100378>

Jackson, Denise (2023). The relationship between student employment, employability-building activities and graduate outcomes. *Journal of Further and Higher Education*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/0309877X.2023.2253426>

Janyam, Kanda (2023). Essential Skills Development Needs of High School Students in Southern Thailand for Work in the 21st Century Labour Market. *European Psychiatry* 66 (S1): S435-436. <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2023.938>

Kapareliotis, Ilias, Katerina Voutsina, and Athanasios Patsiotis (2019). Internship and employability prospects: assessing student's work readiness. *Higher Education, Skills and Work-Based Learning*, 9 (4): 538-549. <https://doi.org/10.1108/HESWBL-08-2018-0086>

Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (n.d.). Preuzeto s: <https://mzo.gov.hr/>

Mizintseva, Maria, Anna Sardarian, and Alena Petrochenko (2018). Developing students' leadership skills at higher educational institutions for their successful adaptation at the labor market. In 2nd International Conference on Social, Economic and Academic Leadership (ICSEAL 2018), Atlantis Press: 231-237.

Pažur Aničić, Katarina, Jelena Gusić Munđar, and Diana Šimić (2023). Generic and digital competences for employability—results of a Croatian national graduates survey. *Higher Education*, 86 (2): 407-427. <https://doi.org/10.1007/s10734-022-00940-7>

Stolnik, Nikola i Bruno Trstenjak. (2022). Implementacija oblak aplikacije za praćenje provedbe studentske prakse. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 13 (1): 83-89. <https://hrcak.srce.hr/286700>

Teng, Weili, Chenwei Ma, Saeed Pahlevansharif, and Jason James Turner (2019). Graduate readiness for the employment market of the 4th industrial revolution: The development of soft employability skills. *Education + Training* , 61 (5): 590-604. <https://doi.org/10.1108/ET-07-2018-0154>

Turner, Jason James, Puteri Sofia Amirnuddin, and Harmahinder Singh Iqbal Singh (2019). University legal learning spaces effectiveness in developing employability skills of future law graduates. *Malaysian Journal of Learning and Instruction*, 16 (1): 49-79. <https://doi.org/10.32890/mjli2019.16.1.3>

Urbanc, Kristina, Marko Buljevac i Lucija Vejmelka (2016). Teorijski i iskustveni okviri za razvoj modela studentske terenske prakse u području socijalnih djelatnosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 23 (1): 5-38. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i1.102>

